De wereld van het poppenspel

Lente 2025, jaargang 70

Kleding en kritiek

In deze editie:

- Daan Wieman over kleding
- Drie generaties theatermakers
- Theater Kwikstaart ontvangt Ruth van der Steenhovenprijs

Inhoud:

2 Voorwoord

3 Overzicht

4 Theaterkleermaker Daan Wieman

7 Handen van Theater Lejo

10 Drie generaties theatermakers

13 Theaterkostuums ontwerpen

16 Derde generatie Magisch Theatertje

18 Een vrolijke, vrouwelijke Faust

20 Schitterende theaterversie van knap boek

22 Podvisfestival

24 Zoldertheater Sint Pancras

26 Doos met lapjes

27 Theater Kwikstaart

30 Ondermaats begonnen

33 Puppet Technology

34 Festival in Schagen

35 Lumpenball

Kleding en Kritiek

Peter Vermaat

In dit nummer zijn naast interviews en enkele recensies, een paar artikelen gewijd aan de kleding en de aankleding van het poppenspel. Vandaar de titel *Kleding en kritiek*. Veertig jaar geleden werkte ik op een mavo. In de brugklas zat een leerling, later is hij beeldend kunstenaar geworden, die zich van niemand iets aantrok. Hij had ongekamde haren, steevast kleurrijke, doch verschillende sokken aan en ook voor de rest zag het er niet uit. Hij hoorde er niet bij, in de brugklas. Maar twee jaar later, bij hem was ogenschijnlijk niets veranderd, was hij de centrale figuur in de klas. Vooral de meisjes vroegen eerst wat hij ergens van vond, voordat zij zelf in beweging kwamen. Ik heb het altijd een mooi voorbeeld gevonden van gewoon je gang gaan en je niets aantrekken van anderen.

Peter Vermaat, hoofdredacteur

Iets soortgelijks las ik in Trouw van zaterdag 25 januari in een artikel van Peter van der Lint (pagina 18 en 19). In een bespreking van de liederen van de familie Strauss schreef hij, dat de beroemde compositie *An der schönen blauen Donau* bij de eerste uitvoering een regelrechte flop was. De *Radetzky-Marsch* van zijn vader werd de eerste keer ook al compleet uitgejouwd. Een generatie later horen beide werken tot de bejubelde topmuziek.

Wat is goed? Wat is slecht? Molière zei het al: *La critique, c'est un monsieur. De kritiek is een meneer.* Wat goed of slecht is, is vaak tijd- en cultuurgebonden. En dat geldt ook voor kleding, aankleding en mode. Wat in het ene tijdgewricht absoluut niet kan, bijvoorbeeld twee verschillend gekleurde sokken, heet in een ander moment van onze geschiedenis avant-gardistisch en vernieuwend. Zo werd in 1917 voor een expositie in New York anoniem, het aan Marcel Duchamp toegeschreven, beroemde kunstwerk *Fountain* ingezonden door de Duitse kunstenares Elsa von Freytag-Loringhoven, die het eigenlijk had 'gemaakt', dat wil zeggen bedacht. Het ging om een omgedraaid industrieel vervaardigd urinoir. Zij had het gesigneerd met 'R. Mutt' (de Engelse verbastering van het Duitse 'Armut', armoede). Zij had hiermee een alledaags gebruiksvoorwerp, een pisbak, gepromoveerd tot kunstwerk.

En met sokken is in onze tijd iets soortgelijks gebeurd. Als symbool voor de verwarring waarmee mensen met dementie en hun naasten worden geconfronteerd, worden nu Alzheimer-sokken verkocht om zowel geld in te zamelen voor Alzheimeronderzoek als om deze ziekte bespreekbaar te maken. De ene sok heeft een design met gekleurde strepen, de andere sok heeft barsten, waardoor de strepen nauwelijks nog herkenbaar zijn. Het is een symbool voor de barsten die er in het geheugen verschijnen van iemand die deze ziekte heeft. Aankleding hoeft niet alleen mooi te zijn. Het kan ook een uiting zijn van een klacht, de wijze waarop een ontwerper iets bespreekbaar wil maken.

Ook poppenspel moet het van zijn aankleding en vormgeving hebben. Het wil graag mooi ogen. Verrassend is het als een poppenspeler helemaal zonder kleding werkt. Althans, zo werd dat ooit door een Amerikaans kind ervaren, toen het de poppen van Leo Petersen zag en riep: "He is naked." De aankleding kan blijkbaar op veel manieren geschieden.

Foto omslag:
Scène uit 'Transit' van Ananda Puijk Company
Fotograaf onbekend

Een overzicht

Daan Wieman is kleermaker en houdt zich heel zijn leven al bezig met theater. Hij maakt kostuums voor verschillende voorstellingen en kan daar prachtig over vertellen.
pagina 4 en 30

De poppen van Leo Petersen zijn niet meer dan handen en een paar ogen. Toen een Amerikaans kind dat zag, riep het uit: 'He is naked.' Leo is de meester van het minimalistisch poppenspel en in juni 2025 is het precies 25 jaar dat hij hier fulltime, professioneel mee bezig is.
pagina 7

Al dertig jaar bestaat 't Magisch Theatertje uit Maastricht. Charlotte Puijk-Joolen, haar dochter Ananda en Charlottes kleindochter Robin vormen drie generaties theatermakers. Haar dochter Sanne ontwerpt en maakt theaterkostuums.
pagina 10, 13 en 16

Tuur Devens doet verslag van een prachtig festival in Belgisch Mechelen. Ook dit keer waren er op het beeldend-theater-festival Podvis oude en nieuwe producties en animatie te zien van onder meer theater FroeFroe, Ultima Thule en DEMAAN voor kinderen en jongeren.
pagina 22

Vlak boven Alkmaar ligt het oude tuindersdorp Sint Pancras. Sinds jaren woont daar Geert van Diepen in een voormalig tuindershuis. In de schuur daarachter brengt hij op zolder beeldend verteltheater. Hij stopt... maar hij gaat toch door.
pagina 24

Tijdens het 9e Internationaal Micro Festival kreeg Yalan Lips van Theater Kwikstaart de Ruth van der Steenhovenprijs: aanmoedigingsprijs voor beginnende poppenspelers. De jury: "zeer verzorgd spel en gevoel voor detail, uitstekende balans tussen beeldtaal en gesproken woord..."
pagina 27

Verschillende foto's van werk door de jaren heen.

Fotograaf onbekend

Daan Wieman

Over maat en ritme

Peter Vermaat

Menigeen kent Koos Wieman, poppenspeler en columnist van dit tijdschrift. Maar Koos heeft een tweelingbroer, die iets later dan hij ter wereld kwam en zich ook met theater bezighoudt. Daan Wieman is kleermaker en heeft zijn leven lang kostuums gemaakt voor uiteenlopende voorstellingen.

Koos en Daan (1953) waren de jongste broers in een gezin van vier zonen. Met zijn vieren sliepen ze op een kamer, waar Daan als klein kind 's morgens vroeg om zes uur al met Steiff-aapjes begon te spelen en te babbelen, tot ergernis van zijn oudste broer. Steiff is de merknaam van Margarete Steiff GmbH, een internationale producent van speelgoed die gevestigd is in Duitsland. Het bedrijf richt zich vooral op teddyberen en andere knuffelbeesten. Het waren ook de eerste poppen die Daan leerde aankleden. Zijn vader en opa waren allebei kleermaker. Al jong hield Daan van mooie en vooral historische kleding. Op een dag kwam bij hem de vraag op: 'Hoe maak je dat?' "Tussen mijn achtste en twaalfde jaar," vertelt Daan, "heb ik de basisbeginselen van het kleermaken geleerd van mijn vader. Ik zag hoe hij en mijn opa het deden. Dat wilde ik ook en mijn broer Koos was voor mij mijn eerste paspop. Ik liet hem op de grond liggen en trok met een kleermakerskrijtje een patroon om hem heen, dat ik vervolgens in elkaar zette met nietjes. De voorkamer van ons huis was de werkplaats van mijn vader. Al snel mocht ik er komen en nam ik plaats achter een trapnaaimachine van Pfaff of Singer en heb ik de eerste kneepjes van het vak geleerd."

Kleermakersvakschool

Daan ging na de mulo naar de kunstacademie in Rotterdam, maar na een jaar had hij het daar wel bekeken. "Het was mij allemaal te abstract, ik wilde concreet werken." Dus stapte hij over naar de Kleermakersvakschool in Den Haag. Toen was dat een lagere technische opleiding, maar nu een hogere beroepsopleiding. Acht jaar lang heeft Daan daar gezeten en alle diploma's behaald die er maar te halen vielen op het gebied van de kleermakerij: Dames A en B, Heren A en B, en tenslotte het C-diploma, waardoor hij meester-kleermaker werd. Tijdens zijn studietijd gaf hij al les aan de avondopleiding en leerde hij vrouwen, van wat toen gastarbeiders heette, hoe ze een rok of een bloes konden naaien. Na zijn afstuderen werd Daan meteen benoemd tot docent aan de dagopleiding van de Kleermakersvakschool. Tot 1988 heeft hij dat gedaan. "Toen ben ik gillend weggelopen. Ik was het zat. Niet het lesgeven, maar al die administratieve rompslomp van het ministerie eromheen. Dat maakte, dat ik het werken op een school zeer onaantrekkelijk begon te vinden."

Niemand staat op je te wachten

Ondertussen had Daan kennisgemaakt met de theaterwereld. Als puber had hij een keer een workshop expressie meegemaakt van Detlev Pols, de acteur die onder andere in de film *Floris* de wapensmid speelde. Deze workshop werd gegeven op Kasteel Crabbehoff in Dordrecht, in die tijd een vormingscentrum. Daan vertelt: "Van hem hoorde ik, dat je je eigen leven kunt regisseren. Niemand staat op je te wachten. Je moet gewoon gaan en anderen laten weten, dat je er bent. Toen ik kleermaker was, ben ik dat gaan doen. Ik ben naar de Rotterdamse Schouwburg gegaan en heb daar verteld wie ik was. Een paar jaar later kreeg ik een telefoontje van Eric Herfst, de partner en producer van de shows van Jasperina de Jong, een bekende cabaretière in die tijd. Voor hun nieuwste productie moesten kleren worden gemaakt, maar door een onenigheid tussen ontwerper en uitvoerder, was de laatste weggelopen en zaten ze met een probleem. Daan zegt: "Eric had toen de schouwburg gebeld of ze nog iemand wisten, want over drie dagen zou hun show in première gaan. Gelukkig wist de schouwburg nog van mijn bezoek, zodoende zocht Eric contact met mij. Ik heb er drie dagen en nachten aan gewerkt, zodat alles op tijd klaar was. En ik wist toen, dat ik dit kon. Daarna heb ik voor een jongen uit Den Haag, Robert Kreis, toneelkleding ontworpen en gemaakt. Hij is in Duitsland een bekende cabaretier geworden; vervolgens kwam Jiři Kylián op mijn pad. Voor zijn balletvoorstelling *Sechs Tänze / Six Dances*, op muziek van Wolfgang Amadeus Mozart, heb ik in 1986 de kostuums gemaakt. Toen wist ik, dat ik ook achttiende-eeuws ondergoed voor ballet kon maken."

Het Nationale Toneel

Nadat Daan ontslag had genomen bij de Kleermakervakschool toog hij naar Het Nationale Toneel in Den Haag met de vraag of ze daar misschien een kleermaker nodig hadden. "Ik raakte in gesprek met de cheffin van het kostuumatelier. Zij vertelde mij, dat een jongere collega met zwangerschapsverlof zou gaan. Voor tweemaal zes weken mocht ik dus wel komen. Daarna zouden we wel weer verder zien. Na haar terugkomst heb ik bij Het Nationale Toneel een vast contract gekregen en ben ik er, tot mijn pensioen, tweeëndertig jaar gebleven. Op een gegeven moment werkte ik daar vier dagen, zodat ik ook een dag voor mezelf had. In die dag werkte ik onder andere voor De Nederlandse Reisopera in Enschede en voor Opera Ballet Vlaanderen in Antwerpen. Soms ontwierp ik, soms voerde ik alleen uit, wat een ander had ontworpen. Sommige ontwerpers zijn grote kunstenaars, maar weten niet hoe ze met naald en draad moeten omgaan. Als kleermaker beheersen wij het ambacht, zien wij ook in wat soms onmogelijk is. Dan kunnen er wel eens spanningen ontstaan en kan een ontwerper uit zijn dak gaan. We noemen dat tegenwoordig

grensoverschrijdend gedrag, maar als je rustig blijft, komt het vanzelf wel in orde."

Toer van Schayk
Heel zijn leven heeft Daan oude kostuums verzameld en ook oude kostuumboeken. "Daar heb ik veel van geleerd," zegt Daan, "maar vooral van Toer van Schayk. Hij is van oorsprong danser en choreograaf, en tevens de levenspartner van Rudi van Dantzig. Samen met Hans van Manen werden ze in de balletwereld van de jaren zeventig en tachtig gezien als een driemanschap, met als bijnaam De drie Vans. Toer was zeer maatschappelijk betrokken. Naast danser was hij ook beeldend kunstenaar en vormgever. Hij was een echte inspirator voor mij. Dan werkten we samen in een atelier, ik achter de naaimachine, en ondertussen spraken wij over kunst en cultuur. Het was een feestje om met hem samen te werken."

Een verhaal maken
Daan legt uit, dat theaterkleding toch iets anders is dan confectie. "Confectie," zegt hij, "wordt gemaakt in pasbereik. Verschillende lichaamsmaten moeten erin passen. Maar dan beweegt het niet altijd even lekker. Wij maken voor de acteurs alles op maat. Soms moet het er vies uitzien, of oud, lelijk of gedragen. Dan maken wij dat zo. Maar het is natuurlijk altijd nieuw, ook al ziet het er niet uit. Trouwens, in deze tijd van duurzaamheid wordt er steeds meer op gelet of toneelkleding ook hergebruikt kan worden. Het mooie aan dit werk is, dat je met elkaar een verhaal maakt, alsof het werkelijk bestaat. Daar draagt de kleding aan bij." Daarnaast maakt hij voor zijn broer Koos kostuums als deze als poppenspeler op het podium staat, en soms werkt hij mee aan de kleding voor diens voorstellingen. Daan werkt graag met natuurlijke materialen zoals wol, zijde, katoen en linnen. "Het werken met stretchstoffen zoals lycra, heb ik mezelf eigen moeten maken met behulp van vakmensen uit de balletwereld. Het is een mooie stof, erg rekbaar, zodat acteurs en dansers zich er goed in kunnen bewegen," zegt hij. Afgelopen december heeft hij nog voor het Haagse dansgezelschap De Dutch Don't Dance Division (DeDDDD) in elf weken tijd samen met anderen de kostuums gemaakt voor ruim 130 personages voor hun dansvoorstelling *Ratatouille*. Daan wil nog wel een tijdje doorgaan. Vanzelfsprekend is ook voor poppen kleding belangrijk. Daan zegt: "Het moet de beweging ten goede komen en tegelijk moet de kleding door de zwaartekracht goed vallen." Kortom, het nemen van de maat moet het ritme van het spel ten goede komen.

Leo tijdens een filmopname
Fotograaf onbekend

25 jaar Theater Lejo

Eenvoudig en met diepgang

Peter Vermaat

Toen Leo Petersen jaren geleden in de Verenigde Staten, in Pittsburg, speelde met 'Hands up', riep een kind dat daar zijn poppen zag - niet meer dan handen en een paar ogen -: 'He is naked.' Leo is de meester van het minimalistisch poppenspel en in juni 2025 is het precies 25 jaar dat hij hier fulltime, professioneel mee bezig is.

De hond van Lejo Fotograaf onbekend

Maar het begon al vijf jaar eerder, in februari 1995. Leo, geboren in 1974, groeide op in Harderwijk. Na een middelbare beroepsopleiding agogisch werk en een propedeutisch jaar aan een hogere beroepsopleiding sociaal-pedagogische hulpverlening, stroomde Leo het tweede jaar in van de afdeling dramatherapie aan Middeloo, een opleiding die in 2005 is opgegaan in de Hogeschool Utrecht. Op een dag in 1995 moest hij daar poppen maken voor een poppentheatervoorstelling. Hij kocht een paar ballen van piepschuim, wilde daar met papier-maché een pop van maken, maar ontdekte, dat de piepschuimballen zelf een pop, een personage, werden, als hij ze op een bepaalde manier vasthield. "De ballen zijn dan ogen, mits je er pupillen op tekent. Zo is het begonnen," vertelt Leo mij.

De attribuutjes Fotograaf onbekend

Twinkelende ogen

Ik bezoek hem in zijn atelier in een verbouwd gedeelte van een boerderijschuur op het platteland bij Leusden. Een keurig opgeruimde ruimte, waarin gereedschap en materiaal ordelijk in verschillende laden en kasten liggen, zodat Leo precies weet waar hij wat kan vinden. Bij de ingang van zijn werkruimte staan de kisten met het materiaal voor de voorstelling en de bankjes die te gebruiken zijn bij zijn buitenoptredens. Om te laden en te lossen hoeft hij maar een paar meter te overbruggen. Van een gesprek met Leo krijg ik energie. Hij straalt! Twinkelende ogen. Hij heeft er zin in. Zijn uitstraling is dezelfde als bij de voorstelling die ik van hem zag bij Poppen in het Park, in september vorig jaar. Vol levenslust vertelt hij over zijn passie, dat nu al vijfentwintig jaar zijn fulltime werk is. Tijdens zijn opleiding aan Middeloo heeft hij deze specifieke kunstvorm ontdekt en deze steeds verder ontwikkeld. "Ik heb nog een jaar als dramatherapeut gewerkt binnen de psychiatrie," zegt hij "maar in 2000 ben ik helemaal voor deze vorm van theater gegaan."

Zelf ontwikkeld

Leo heeft deze theatervorm zelf ontwikkeld. "In mijn jeugd was ik al gefascineerd door Jim Henson van *The Muppet Show* en heb ik wel eens een marionet gemaakt en een klapbekpop, maar ik vond mezelf niet zo handig. Zo'n dertig jaar geleden heb ik wel eens op een video een Italiaan gezien, die iets met zijn handen deed. Blijkbaar is dat in mijn achterhoofd blijven hangen. Ik hou van elementair theater, ben niet zo van de barok. Dat elementaire zie je ook terug in het werk van Jordi Bertran of van de Spaanse poppenspeler Javier Aranda die in 2022 optrad met *Vida* op Puppet International in Meppel. Ik hou van simpelheid, in de goede zin van het woord."
Enthousiast vertelt Leo dat simpelheid niet zo simpel is. Hij demonstreert het met zijn handen. Elke vinger kan hij afzonderlijk en krachtig bewegen en wordt apart door zijn pezen aangestuurd. "Ik speelde een keer op een symposium van artsen die gespecialiseerd waren in het 'repareren van handen'. Een daarvan zei mij, dat ik geluk heb gehad met zulke handen. Maar tegelijk was ik al van jongs af met mijn handen aan het spelen. Het is een kwestie van geluk en oefenen. Alleen oefenen lijkt zo erg op werk. Daarom spreek ik liever over spelen. En daarin heb ik een hele groei doorgemaakt. Als ik filmpjes zie van mijn beginperiode denk ik wel eens: 'Vreemd, dat mensen dat toen goed vonden, want pas later werd het goed'."

Alle zintuigen open

Als hij iets nieuws gaat maken, staan al zijn zintuigen open. Hij kijkt naar mensen en dieren, hoe ze lopen, zich gedragen. "Zo wilde ik een keer een uil maken, maar toen ik daarmee voor de spiegel aan het werk was, dacht ik: 'het lijkt meer een hond.' Dat heb ik toen uitgewerkt. Dan kijk ik, hoe honden reageren. Zo kom ik op het idee om een hond luid blaffend op te laten komen. Hij pakt een bal, maar dan schrikt hij en gaat hij jankend af. Geleidelijk ontwikkelt zich zijn karakter. Later heb ik trouwens toch nog een uil gemaakt met mijn handen, ondersteund door een Japanse bamboefluit. Het verhaal tussen een meester en een dienaar. Maar de muziek daarbij en het spel zijn wat traag. Dat is niet zo mijn stijl. Dan merk ik, dat dit soort scènes op een gegeven moment steeds meer naar de achtergrond raken en uiteindelijk helemaal verdwijnen."

Eenvoud vraagt tijd

In een blauwe poppenkast die uit meerdere segmenten bestaat, vertelt hij zijn veelal woordloze verhaal. Zijn concept is nauw: hij werkt alleen met zijn handen, waarbij houten bollen op zijn vingers de ogen vormen. "Eigenlijk is mijn voorstelling *Hands up* een uitwerking van het eerste begin. Er zijn langere en kortere versies. Soms verdwijnen er scènes en komen er andere voor in de plaats. Een voorstelling groeit voortdurend. Bij de filmpjes die ik maak, gaat het anders. Die heb ik zo'n acht jaar voor *Sesamstraat* gemaakt, elk jaar tien tot twaalf filmpjes, zo'n negentig bij elkaar. In twee dagen tijd nam ik die op. Het is best gaaf als die uitgezonden worden tussen het Koekiemonster en Bert en Ernie in. Het geeft je bekendheid, zodat je gemakkelijker door theaters wordt geboekt. Bij het maken van die filmpjes ging ik uit van attributen. Ik werk voornamelijk met hout, struin rommelmarkten af en vind iets aardigs, waarvan ik soms lang niet weet wat ik ermee zal moeten doen. Maar geleidelijk ontstaat er een idee. Ik hou het daarbij eenvoudig. En dat is niet simpel. Goethe zei het al: 'In de beperking toont zich de meester.' Iemand anders zei eens over een lange brief die hij geschreven had: 'Als ik meer tijd had gehad, zou de brief korter zijn geweest.' Ik zal je een voorbeeld geven: Ik had een keer van hout een miniatuurradio gemaakt. Ik kom thuis, laat hem mijn kinderen zien en die zeggen: 'Wat een mooi fototoestel.' Dan weet ik, dat het anders moet. Je moet veel weglaten, maar de essentie is niet altijd eenvoudig in het kleine weer te geven. Dat vraagt tijd."

Diepgang

Leo speelt meestal alleen. Dan staat de begeleidende muziek op een band. Maar soms treedt hij op met muzikanten, als Mike Boddé, of speelt hij met een compleet orkest. Met zijn voorstelling reist hij de wereld af, van Japan en China tot aan de Verenigde Staten van Amerika. Vaak treedt hij op in Frankrijk. "Daar vinden ze mijn voorstellingen al gauw 'poëtisch'. Maar het is mij een keer in Lausanne gebeurd, dat een dame diepgang in mijn voorstelling miste. Ik dacht, wat bedoelt ze? Ik werk met weinig middelen, ik wil plezier overbrengen, kinderen moeten er blij van worden. Voor mij zit de bezieling in de vorm, daarin zit voor mij de diepgang. Ik ervaar het als een compliment, als een volwassene na afloop tegen mij zegt, dat zij zich weer even kind voelde."

Het ogenschijnlijk nietige

Terug naar huis in mijn auto mijmerde ik nog wat na over die diepgang. Kan opgaan in het hier en nu niet erg 'zen' zijn en daarmee diepgang? Ik herinnerde mij een boekbespreking van Willem Pekelder in Trouw van 9 november 2024. Hij bespreekt daarin Wim Kayzers kroniek van een aangekondigde dood:
De gelukkigste jaren van de mensen. Deze oud-VPRO-programmamaker die in 2023 op 76-jarige leeftijd is overleden, stelt op zijn sterfbed dat geen enkele wijsheid hem verlichting bracht. Hij, "de maker van *Van de schoonheid en de troost*, een programma vól wetenschappers, schrijvers en filosofen, vindt uiteindelijk troost in ogenschijnlijk nietige gebeurtenissen uit zijn jeugd, waarvan hij op het moment zelf - oh, tragiek - de waarde niet inzag: zijn eerste Puch, zijn waterpolovrienden, het korenveld waarin hij met Paula lag."
De diepgang van Leo's voorstellingen ligt in het opgaan in het hier en nu, het even weg zijn uit de sleur en de wreedheid van de wereld. Het volledig aanwezig zijn bij de vrolijke wereld van zijn handen. Toen een vrouw aan de kunstenaar Joseph Beuys vroeg naar de betekenis van een schilderij, naar de diepgang, zei zij: "Meneer, wat zit er nu precies achter uw schilderij?" Daarop haalde Beuys het schilderij weg en zei: "De muur, mevrouw."

lejo.nl

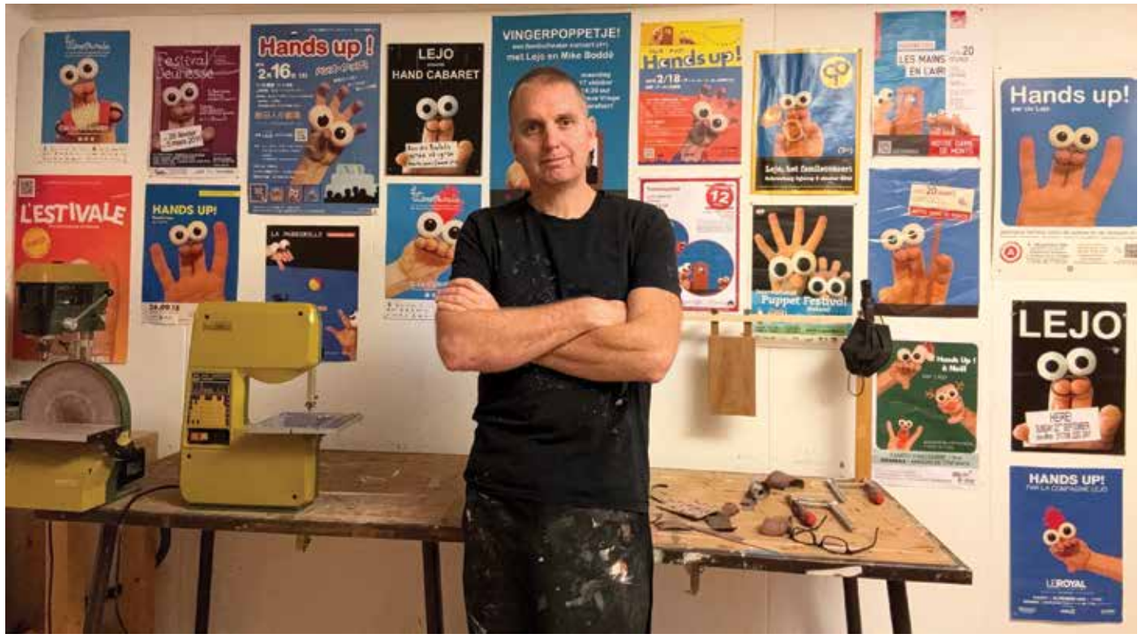

Leo in zijn atelier Fotograaf onbekend

Scène uit 'Panta Rhei'

't Magisch Theatertje

Drie generaties theatermakers

Peter Vermaat

Foto's Roel Puijk

Aan de rand van Maastricht-Noord staat sinds 1994 't Magisch Theatertje. Het had wat voeten in aarde, maar uiteindelijk is het er wel van gekomen. In dit sfeervolle huis ontmoet ik Charlotte Puijk-Joolen en haar dochter Ananda, terwijl ook Charlottes man Roel even aanschuift.

De tongval van Charlotte (1951) en Roel (1945) is niet Limburgs. Zij komt uit Utrecht, hij uit Nijmegen, maar ze hebben elkaar in Zeeland ontmoet en zijn samen verdergegaan. Roel nam het initiatief voor een reis naar Afghanistan. "Met zeven mensen zijn we in een oude Citroënbus daarnaartoe gereisd," vertelt Charlotte. "Daar hebben we in Massari Sjarief paarden gekocht en met die paarden zijn we door de bergen van Massari Sjarief naar Bamian gereden. Een tocht van meer dan een maand. Als er nu over Afghanistan wordt gesproken, is het haast ondenkbaar dat dergelijke reizen vijftig jaar geleden gewoon konden. Aan het einde van die reis zijn Roel en ik verliefd geworden. Samen hebben we daarna de academie Artibus gedaan, dat is nu de Hoge School van de Kunsten in Utrecht." Charlotte deed daar de mode-opleiding. Tijdens deze opleiding ontdekt ze al snel, dat ze daar niet veel mee zou gaan doen. Gelukkig voor haar werd er een nieuwe lerares benoemd, die zich bezighield met ontwerpen van theaterkostuums. Met haar heeft Charlotte een klik. Ze verandert haar studie in wat tegenwoordig textiel autonoom zou worden genoemd. "Maar," zo zegt ze, "ik moest nog wel afstuderen op iets dat gerelateerd was aan kleding."

Van buiten naar binnen

Daarna is Charlotte in 1975 samen met Roel naar de Jan Eyk Academie in Maastricht gegaan om er scenografie te studeren. Daar volgt ze de lessen op de afdeling kostuum- en decorontwerp. Roel zat er op de vrije afdeling. Charlotte: "Hier ontdekte ik vooral, wat ik niet wilde: voor anderen werken met een opdracht. Ik heb dat natuurlijk wel gedaan in het begin, maar ik wil niet van buiten naar binnen werken, maar omgekeerd van binnen naar buiten. Wat mij bezielt, wil ik vormgeven, waarbij de wereld van de droom en het onderbewuste niet wordt geschuwd."

Tijdens een symposium zag ze Henk Boerwinkel spelen en dacht: "Wat ik graag wil, bestaat al. Dat doet hij." Ze heeft hem opgezocht, toen Henk nog woonde in Op Hesselingen. Toen zij daar kwam, was Dietrich Lemstädt aan het filmen. Charlotte werd gevraagd om een pop vast te houden en daar is een jarenlange samenwerking uit voortgekomen. Charlotte vertelt: "Bij die filmopnames leek het, alsof ik in mijn eigen droom keek."

Samen met Henk heeft ze daarop in *Trio* voor Pierrot gespeeld, dat door Henk was gemaakt. "De constructie die Henk daarvoor in elkaar heeft gezet, gebruik ik nog steeds. Ik heb daar *Panta Rhei* mee gecreëerd." Het is een kenmerkend thema van 't Magisch Theatertje. 'Alles stroomt', naar de spreuk van de Griekse filosoof Herakleitos, want veel van haar voorstellingen kennen die vloeiende overgang van de ene metamorfose naar de andere.

Een vast theater

Ondertussen gingen Charlotte en Roel in 1981 als een vorm van anti-kraak, wonen op de plek die later zou uitgroeien tot hun vast theater. In 1984 konden ze van de gemeente het pand kopen, maar Roel had als voorwaarde bedongen, dat er een theater in gevestigd zou mogen worden. De toestemming daarvoor heeft zo'n tien jaar op zich laten wachten. Gemeentelijke molens malen langzaam, vooral als bestemmingsplannen moeten worden gewijzigd en er procedures zijn of de buurt het niet ziet zitten. Maar in 1996 kon het theater dan eindelijk worden geopend.

Elke maand spelen ze daar een volwassen- en een kindervoorstelling. Ten minste, als ze niet in het buitenland op tournee zijn. Zo zat 't Magisch Theatertje de afgelopen tijd in onder andere China, Canada, NewCastle, Leipzig, Tunesië en ook in ons eigen land in Dordrecht en Meppel. "De tournees in het buitenland trekken weer wat aan," vertelt Ananda. "Door de corona vroegen festivals steeds vaker alleen maar groepen uit het eigen land, maar gelukkig wordt de programmering nu weer wat breder."

Bewegingstheateropleiding

Twintig jaar geleden heeft Ananda (1980) zich bij 't Magisch Theatertje gevoegd. Maar dat was niet vanzelfsprekend. Charlotte vertelt: "Als kind riep ze al, ik doe niets met poppen. Ananda was een heel beweeglijk kind. Dat voelde ik al tijdens mijn zwangerschap. En als we gingen wandelen, dan maakte ze de ene radslag na de andere. Zij wilde beweging."

Ananda zat op ballet, ging naar acrobatiek, deed aan jazzballet, volgde de vooropleiding van de toneelschool en vertrok na haar middelbare school in Maastricht naar Brussel om daar aan 'De Kleine Academie' te gaan studeren. Het is een bewegingstheateropleiding, gelieerd aan Jacques Lecoq in Parijs. De school in Brussel bestaat nu niet meer, de opleiding in Parijs nog wel. Na deze opleiding zette Ananda met nog zeven mensen een straattheatergroep op, die door Europa toerde. Maar gedesillusioneerd kwam ze thuis. "Werken met zeven mensen," vertelt Ananda, "zonder regisseur, is werken met zeven meningen. Op den duur werkt dat niet."

Drie generaties theatermakers

Charlotte was net bezig met *Cantos Animata* en Ananda ging haar daarbij helpen. Zo is hun samenwerking begonnen die in 2025 al weer twintig jaar bestaat.

Samenwerking
Aanvankelijk werkte Ananda ook nog onder eigen naam: Ananda Puijk Company. Maar al heel snel deden Charlotte en Ananda alles samen. Ananda zegt: "We hebben nu twee artistieke leiders. De ene keer ben ik het, de andere keer Charlotte. Zo heb ik *Momentum* ontwikkeld in 2009 en *Transit* in 2011 en dacht Charlotte daarin mee, maar bij *Cantos Animata* werkte het precies andersom.

Momentum is een spel over de broosheid van het bestaan in een wereld die steeds perfectie van ons vraagt en in *Transit* vraag ik mij af: 'Hoe ervaar ik het, als mijn lichaam niet meer werkt, zoals ik erop heb gerekend'. Onze samenwerking is steeds intensiever geworden. Maar steeds is er één die de eindverantwoordelijkheid heeft."

Verwondering
Naast hun voorstellingen voor volwassenen heeft 't Magisch Theatertje ook vier voorstellingen voor kinderen ontwikkeld. Al oud is *Een klein sprookje*, ooit door Charlotte gemaakt. Van latere datum zijn *Floor en Ferdinand*, over de avonturen van twee muizen, en *NYX*, een kindervoorstelling vanaf 4 jaar, zonder tekst. Ook hebben ze gemaakt *De Maan van een Andere Nacht*, maar die wordt niet meer gespeeld. In al hun voorstellingen blijven ze dicht bij zichzelf. Charlotte spreekt daarbij over de verwondering over alles wat bestaat. Ze zegt: "Schoonheid is een soort aanvoelen." Ze wijst naar haar kruin en vervolgt: "Het komt hier boven naar binnen en via mijn handen gaat het er weer uit. Het is ook niet van mij, ik mag het doorgeven.
We proberen mensen te laten ontdekken, waarvoor ze op deze aarde gekomen zijn. Wat past bij ze? Die emoties proberen we invoelbaar te maken en te delen via ons theater. Mensen oordelen zo snel over elkaar, maar vaak zegt dat meer over degene die oordeelt, dan over degene die beoordeeld wordt."
Ananda sluit daar bij aan en zegt: "Kijk naar mensen. Je ziet vaak aan hun gezicht, hoe ze zich voelen. Ik zie een oude man op straat. Hij fietst, stopt... aarzelt en valt. Je ziet hem denken, ga ik lopend verder of fiets ik door? Als ik zo iets zie, moet ik er iets mee. Het kunnen en willen van het lijf. Het ouder wordende lichaam, de zelfwaarde die je wilt behouden. Iets raakt me, als ik zo'n tafereel zie. Daar komt een voorstelling uit. Zo is *Transit* ontstaan."

Organisch
Ananda combineert het beeldend theater met haar bewegingsachtergrond. Ze zegt: "Dat loopt in elkaar over; het vloeit als het ware samen. Daarbij heeft een pop iets, dat een mens niet heeft. Als ik speel, moet ik mijn hoofd uitzetten en in het gevoel gaan. Zo ontstaat er een interactie tussen de mens en zijn figuur. In de beweging ben ik zichtbaar, terwijl het in het werk van Charlotte steeds om het onzichtbare gaat. Dan verdwijn ik bijvoorbeeld onder een doek, in een doos, achter een masker. Charlotte wil niet, dat het publiek kan zien, hoe iets wordt bewogen."
Charlotte zegt: "Dat vind ik fascinerend. Het heeft voor mij iets mystieks."

Ananda vertelt: "Bij ons ontstaat een voorstelling organisch. Zij groeit geleidelijk vanuit kleine ideeën. Zo wordt zij rustig opgebouwd. Behalve Charlotte speelt sinds een paar jaar Dönci Bánki met ons mee. Hij is van huis uit mimespeler. En Robin begint steeds meer mee te doen. Zij is de dochter van mijn zus Sanne, die toneelkostuums maakt. Robin heeft een beeldende achtergrond. Zij tekent en schildert, maar schrijft ook poëzie. Zij is al weer de derde generatie."

Charlotte merkt daarbij op: "Zij moet natuurlijk wel haar eigen weg gaan. Die moet ze ontdekken en verder ontwikkelen."
Van 't Magisch Theatertje en haar verbeelding van de droom en het onderbewuste zullen we nog lang horen.

magisch-theatertje.nl

Scène van het Magisch theater

Wezensvoorstelling
Fotograaf onbekend

Sanne Puyk

Het ontwerpen van theaterkostuums

Peter Vermaat

Van Maastricht naar Kerkrade is een half uurtje rijden. Daar woont Sanne Puyk, de dochter van Charlotte en de zus van Ananda van 't Magisch Theatertje. Ze heeft daar een geweldig atelier met balen stof en rekken vol kostuums. Ik kom ogen tekort om al dat moois goed in me op te kunnen nemen.

Puyk is geen schrijffout, maar gewoon de naam van haar onderneming. Ze heet voor de burgerlijke stand gewoon Puijk. Maar met een y, ypsilon, geschreven is als handelsnaam wel net zo gemakkelijk. Sanne (1976) werkt immers door heel het land als vormgeefster van kostuums en decors. Ze heeft opdrachten in Maastricht van het gezelschap Hoge Fonten; in Sittard van Het Laagland, maar ook in het noorden van ons land. In natuurgebied De Rottige Meente, op de grens van Friesland en Overijssel deed ze voor Opera Nijetrijne het afgelopen jaar de vormgeving, kostuums en pruiken bij de voorstelling *Viswijven*, een vrije bewerking naar *Le Pescatrici* van Joseh Hadyn. Daarnaast doet ze ook de kostuums voor de voorstellingen van haar zus Ananda.

Knopen sorteren

Sanne groeide op in Amby, een boerendorp, dat nu volledig door Maastricht is opgeslokt en te bereiken is door de borden Maastricht-Noord te volgen. Na jarenlang op de Vrije School gezeten te hebben, ging zij naar de Academie Beeldende Kunsten Maastricht en volgde daar de richting textiel autonoom. Ik zei haar: "Je ging dus je moeder Charlotte achterna". "Ja," zei Sanne, "maar daar was ik me toen niet zo van bewust. Voor mij was zij de poppenspeelster."

Sanne vertelde mij, dat ze als klein kind al achter de naaimachine kroop. "Ik was nog geen tien. Mijn moeder gaf mij wat stofjes en zei: 'Maak hier maar wat van.' Zo heb ik uit mezelf ontdekt, hoe de naaimachine werkte, ging ik patronen maken. Ik deed van alles, omdat ik het leuk vond. 's Avonds voor het slapen gaan sorteerde ik voor mijn moeder de knopen. Daarmee kon ik het naar bed gaan uitstellen."

Een kunstenaarsnest

Het is niet vreemd dat Sanne, afkomstig uit een kunstenaars- en theaternest, in de wereld van de theatervormgeving terecht is gekomen. Aanvankelijk koos ze voor mode, maar die wereld sprak haar niet aan. De vrije richting van textiel autonoom gaf haar meer ruimte. Dat zie je ook aan haar theaterkostuums. Zo maakte ze voor *Transit* van Ananda een rok, waarmee deze door een smalle spleet in het toneeldoek naar voren kan komen om vervolgens die rok breed te laten uitwaaieren over het podium. Of ze maakte voor een andere voorstelling een jas met een sleep van tien meter, die de rivier vormde voor de overstekende zielen. Voor het jeugdjongerentheater LEF maakte ze een kostuum, waarmee de spelers in het front eruit zagen als mensen, maar wanneer ze zich omdraaiden, vormden ze met elkaar mieren op een mierenhoop. Bij Hoge Fonten werkte ze mee aan *Hoeheettut* (spreek uit: hoe heet het?), een voorstelling van Joke van Leeuwen, over taal die Sanne in beelden heeft weten om te zetten.

Beeldverhaal

"Ik probeer het verhaal dat wordt verteld te versterken met mijn beeldverhaal," zegt ze. Daarvoor lees ik het script, ga ik in gesprek met de regisseur. Ik vraag, wat hij wil. Vervolgens verzamel ik plaatjes, die ik hem laat zien. We praten erover met elkaar. De sfeer die moet worden opgeroepen verbeeld ik in een collage. Dan gaan we weer met elkaar in gesprek en pas daarna ga ik ontwerpen om het vervolgens in veel gevallen ook zelf te maken.
De ene keer ontwerp en maak ik alleen de kostuums, maar ik doe ook wel de complete vormgeving. Dan ontwerp ik tevens de decors. Zijn die van textiel, dan maak ik die zelf; zijn ze van hout, dan laat ik ze door bouwers bouwen." Op deze wijze houdt Sanne zich bezig met de vormgeving van nogal wat verschillende voorstellingen.

Het moet passen

"Ik werk met allerlei materialen, bijvoorbeeld met katoen dat ik met indigo blauw verf. Daarmee kan ik luchttaferelen creëren. Met een beetje goede lichtwisseling kan die blauwe lucht dan ook nog grijs worden. Van jute maak ik bijvoorbeeld muren. Het is allemaal afhankelijk van wat de voorstelling vraagt. Voor *Hoeheettut* heb ik kostuums gemaakt van ongebleekte katoen. Het was een voorstelling over taal, over letters en ik stond voor de uitdaging om in de kostuums de suggestie op te roepen van papier.

Voorstelling 'Ariana' gezelschap Le Nuove Musici
Fotograaf onbekend

Ik zoek de materialen die bij de voorstelling passen. Katoen vind ik een heerlijke stof om mee te werken. Katoen ademt. Zijde is ook geweldig. Zijde doet het goed in het licht. Daar gaat een voorstelling van sprankelen.
Ik vind dat de personages moeten kloppen, zowel historisch als naar hun karakter. Dat laat ik zien in hun kostuum. Ik sluit aan bij wat een regisseur wil en ik probeer zijn verhaal te versterken met mijn beelden."

Worbla

Interessant voor poppenspelers is de wijze waarop Sanne ook poppen maakt. Ze creëert eerst een kop van klei. Daaroverheen legt ze worbla, een thermoplastische kunststof. Door het tot ongeveer 60-90° C met een hitte-pistool, een heattool, te verwarmen, smelt het en kun je het over de gekleide kop vouwen. "Het werkt veel sneller dan werken met papieren plakband, zoals Charlotte nog doet," zegt Sanne, "en je krijgt er goede koppen door."

Ik kijk nog eens rond in haar atelier. De kleuren van de kostuums schitteren mij tegemoet. Een heerlijke ruimte om in te werken.

sannepuyk.nl

'Viswijven', opera Nijetrijne
Fotograaf onbekend

Scène uit 'Maandochter'
Foto Sanne Lindsen

Robin Puyk

"Als je loslaat, gaat alles stromen"

Peter Vermaat

De derde generatie van 't Magisch Theatertje wordt gevormd door Robin Puijk. Dochter van Sanne, kleindochter van Charlotte. Van jongs af bezig met tekenen en spelen met woorden.

Na de Vrije School ging Robin (2002) naar het Atlascollege in Genk, net over de Belgische grens. Aan dat college was een middelbare kunstschool verbonden. Daar vond Robin haar draai. Naast de 'saaie' schoolvakken kreeg ze les in verschillende kunstvakken. Ze had er goede, inspirerende docenten die haar inwijdden zowel in twee- als driedimensionaal werken.

Robin vertelt: "Die docenten waren eropuit om je eigen proces te ontwikkelen en zo een eigen stijl, een eigen handschrift te creëren. Ze gaven je 'tools' mee, zonder dat ze probeerden een stempel op je te drukken. Ik heb daar in drie jaar tijd ontzettend veel geleerd. Daarna ben ik nog even naar de Kunstacademie in Gent geweest voor grafiek en tekenkunst. In Gent heb ik ook een eigen atelier opgezet. In februari 2022 ben ik met mijn oma en mijn tante (Ananda) op tournee gegaan naar Tunesië. Bij de oversteek van de Middellandse Zee, die vierentwintig uur duurde, zat ik 's avonds aan dek en zag ik in de weerspiegeling van het water de maan. Ik hoorde de zeegeluiden, zag het lichtschijnsel en daar ontdekte ik wat ik wilde. Feitelijk is daar *Maandochter* ontstaan. Althans de eerste kiem ervan is toen geboren. Het is een autobiografisch verhaal, een zoektocht naar mezelf. Je bent op weg naar een doel, maar ik ontdekte, dat wanneer je loslaat, alles gaat stromen. Toen ik klein was, tekende ik al en kon mijzelf zo verliezen in mijn eigen wereld. *Maandochter* is op een organische wijze ontstaan. Vanuit beelden die ik voor mij zag, zoals een tafeltje dat liep. Maar ik vond dat er woorden bij nodig waren. Aan het eind van dit proces heb ik op een avond het gedicht geschreven, waarmee de voorstelling *Maandochter* eindigt."

Performance
"Samen met mijn vriend Vinaldi Bajraktari ben ik nu bezig met een performance. Deze interactieve performance heet *Dichter.* Mijn vriend heeft sensoren gebouwd, de toeschouwers hebben een koptelefoon op. Ik ben de speelster. Hoe dichter de toeschouwers bij me komen, des te intiemer worden de teksten. Bij elke sensor staat een andere tekst op de band. Elke sensor verwoordt een eigen gedachte. Daarnaast heb ik de voorstelling *Vlugt* ontwikkeld. Ik speel die op festivals of na de pauze van een andere voorstelling van 't Magisch Theatertje. Het is een voorstelling in een klein tentje, één op één. In twee minuten wordt de toeschouwer uitgenodigd om open te staan voor zijn of haar dromen."

robinpuyk@outlook.com

Naast dat Robin tekent, schrijft ze al heel lang poëzie. En ofschoon ze graag woordloze voorstellingen maakt, eindigt ze *Maandochter* met een gedicht:

"Eens ben je klein geworden.
Geworpen op aarde
Tot een mensenkind
Weg van de nacht

Er was toen een woord
Zo zacht, verlegen.
Ze kroop zachtjes en stil.
Weg uit mijn hoofd. Weg uit mijn handen.

Nu trekken krassende letters mij moeizaam
van zin tot zin vooruit.
Zoekend naar een lijn die mijn gestalte zal vullen.
Een afvoer voor mijn gedachten
die de letters uit de inkt tevoorschijn laat komen
op het onschuldig bleke papier.
Eens en voor altijd:
Sprakeloos in het verleden.

Ik wens dat ik verstreek. Eenmaal ben geweest.
Terug naar de ijzig bevroren maan.
Die onvoorwaardelijk zal blijven schijnen."

Scène uit 'Faust'
Foto Diego Franssens

Arsenaal, DE MAAN & DeCompagnie

Vrolijke vrouwelijke Faust is zich bewust van het einde

Tuur Devens

Drie gezelschappen die samen hun schouders zetten onder een repertoireproject. Dat op zich is al de moeite waard, in deze tijden van besparingen en beperkingen.

Mensentheaterspelers, poppentheaterspelers en -makers en klassieke muziekmakers wagen zich aan een Gesamtkunstwerk rond de iconische figuur van de 'streber' Faust, al eeuwenoud en nog steeds actueel, en wij als publiek kunnen er alleen maar van genieten.
De proloog uit de *Faust* van Goethe is een lofzang op het nut en de schoonheid van theater. Die wordt in deze bewerking niet gespeeld. De hele opvoering van deze *Faust* is an sich al een ode aan theater, aan muziek, aan beelden, aan Gesamtkunst. Dat laten de spelers en muzikanten gewoon zien met het heerlijke spel van hun personages en poppen, dat laten ze horen in woorden en in muziek.
Theatermaker-auteur Joris Van den Brande van Arsenaal-Lazarus herwerkte samen met DEMAAN en het muziekensemble deCompagnie de beroemde *Faust* van Goethe, die op zijn beurt ook al het middeleeuwse verhaal van *Faust* had aangepakt. In de oorspronkelijke poppenkastverhalen sluit Faust een pact met de duivel Mefistofeles om alles te kennen en te kunnen. Na de nodige ontploffingen openen zich, zoals afgesproken, de poorten van de hel. Goethe voegde er in zijn magnum opus veel filosofie aan toe en veranderde ook het einde. Faust belandt niet in de hel maar wordt gered door God, omdat hij als mens gestreefd heeft naar steeds meer, en dat moet - volgens Hem - beloond worden.

In deze nieuwe versie is Faust een vrouw, ze zoekt niet direct almachtige kennis zoals de oude Faust van twee eeuwen geleden. Ze weet hoe ze kennis kan vergaren via internet, met AI, maar toch: "Ik weet het allemaal en toch weet ik niets." Ze voelt zich neerslachtig door al die nutteloze momenten die ze in haar leven moet ondergaan. De vrouwelijke Faust verlangt naar geluk, wil zich van kant maken. Maar ze wordt gestoord door een blaffend hondje, een duidelijke verwijzing naar de oorspronkelijk Faust waarin de duivel Mefisto zich als hond kenbaar maakt. Mefisto verschijnt als mens (gespeeld door Joris Van den Brande), terwijl zij, Faust, - en dat maakt deze productie zo bijzonder - alleen een groot gezichtsmasker en twee grote handen is. Die worden gemanipuleerd door Ariane Van Vliet, die ook als Faust spreekt. Als ze een monoloog houdt, wordt haar hoofd ook door Mefisto bewogen. Mensenspel en poppenspel gaan heel organisch in elkaar over. En ach, als de spelers het zware hoofd niet altijd voor hun eigen gezichten kunnen houden, dan zie je dat door de vingers. Het zijn geen echte poppenspelers, nietwaar, maar hun spelplezier maakt alles goed. Als het Faust op een moment allemaal te veel wordt, splijt haar hoofd - zoals dat alleen in poppenspel kan – en kronkelt een hand als een op tilt geslagen hoopje hersenen tussen haar starende ogen. Op zo'n moment ga je helemaal mee in het magische van poppenspel.

Goethes *Faust* bestaat uit twee dikke delen, en bevat heel wat avonturen en uitstapjes van Faust en zijn duivelse begeleider Mefisto. Goethe schreef veel van zijn tekst in knittelverzen (viervoetige versregels). Joris Van den Brande waagt er zich bij wijlen aan, en hij rijmt ook veel. Af en toe klinkt dat bewust geforceerd, naar het einde is het een poëtische lofzang over de mens en de liefde.
In deze bewerking geen vliegende wijnvaten, geen jacht op Helena, geen uitdagingen met Griekse helden, geen heksensabbatten, geen orgiën, geen ontploffende alchemielabo's, geen toverkunsten die in poppenkastversies spectaculair verbeeld konden worden. (Een tien jaar geleden deed Theater FroeFroe dat schitterend in hun *Fausto*, in een openluchtvoorstelling met wijds decor, grote en kleine poppen, en een god in de hemel).

Hier draait alles om de zoektocht naar geluk en naar liefde. De oorspronkelijke Greetje is nu Geert. Hij wordt de grote lust en liefde van Faust. Dat alles gebeurt met veel humor, met (soms melige) woordgrapjes, met visuele struikelblokjes en slapstickmomenten, met muzikale kwinkslagen.
Tegen de achterwand zitten op grote blokken de muzikanten, voor hen staat de dirigent, op het speelvlak staan de vier spelers in het zwart, verzameld rond het hoofd van Faust. Daartussen bewegen zich de poppenfiguren, ontworpen en gemaakt door Paul Contryn: er zijn het hoofd van Faust en haar handen; de slome student is een pop van mensengrootte, het personage Geert is een abstract aandoend hoofdmasker, zonder ogen, zonder mond. Als intermezzo krijgen we een muzikaal optreden van een slang- en worstachtig wezen, de twaalfvingerige darm, en de broer van Geert is een Rambo-achtige grote transformerpop.

In het oorspronkelijk stuk vermoordt Greetje hun baby. Nu vergiftigt vrouw Faust het moedertje van Geert en slaat zij ook de grote broer in mootjes, zodat niets anders rest dan stukken sixpackpiepschuim en grote zijden bloeddoeken. Dat alles verloopt best wel vrolijk. Maar naar het einde wordt het geheel serieuzer en volgen er overpeinzingen over de stervende mens en het einde van de liefde. Onder de mantra: "Alles wat is, gaat ook weer voorbij." Het wordt geen lofzang op het 'ewig Weibliche', Faust is hier zelf het weibliche, en zij weet nu eenmaal dat ze niet voor eeuwig is.

demaan.be
theaterarsenaal.be
decompagnie.org

Scène uit 'Lampje'
Fotograaf onbekend

Johnny Mus en FroeFroe, Lampje (9+)

Schitterende theaterversie van knap boek

Tuur Devens

Een storm woedt op de scène. Helse winden, wiebelende meubels, flitsende lichten, donderslagen, wapperende gordijnen, wegwaaiende pannen.

Een woest uitziende man ligt onder een tafel, recht zich met heel veel moeite, wankelt, niet alleen door de storm, maar ook omdat hij zich op één been moet staande houden. Hij probeert zich vast te houden aan de tafel, hij probeert de stop van de veldfles te trekken. Hij slaagt erin een slok te nemen, knoeit. Achter hem een groot scherm. We zien het interieur van de vuurtorenkamer beneden. Dat wordt live gefilmd met een cameraatje aan de deur. De beelden schokken, in lichtflitsen zie je rechts kamers en traphallen. Als de man de tafel omver kiepert, zie je op het scherm de tafel uit de woonkamer kantelen. Beelden vloeien in elkaar over. Het is een vernuftig spel tussen gemanipuleerde poppen en beeldopnames. Deze techniek beheerst theater FroeFroe zeer goed, en het voegt daarmee aan een verbeeld verhaal een artistieke meerwaarde toe. Bij de vuurtoren zien we hoe in een waterbak een miniatuurschip aan stokjes bewogen wordt. Een cameraatje is erop gericht, we zien op het scherm, hoe de boot losgeslagen over de golven vliegt.

Een meisje gaat op een bankje staan. Ze is een pop met een mensenhoofd, haar bewegende handen zijn die van een speler in het zwart achter haar, haar korte beentjes en voeten dribbelen en springen door de handen van de speler die in haar pakje zit. Het is een gekende techniek die werkt. Het meisje is getypeerd en tegelijkertijd kent het gespeelde personage een karakter. Ze is heel boos op haar vader, de oude man achter de tafel. Hij heeft het licht van de vuurtoren niet aangestoken, en daardoor is er een schip tegen de klippen gebotst en vergaan. Wat later zien we het meisje midden op de scène, met achter haar de projectie van golven, gemaakt van tuimelende papierproppen en wapperende doeken. Een poppenspeler in het zwart schuift over de scène met boven hem een vogel met wapperende vleugels. Zijn silhouet wordt uitvergroot op het scherm en maakt het beeld nog dreigender.
En zo kan ik nog bladzijden vullen met lovende woorden over de indrukwekkende beelden en het aandoenlijk spel dat Theater FroeFroe en het Vlaamse muziektheatergezelschap Johnny Mus samen hebben gemaakt. Zes jaar na het wonderschone *Gitte* werken Theater FroeFroe en actrice Mieke Laureys (nu van het gezelschap Johnny Mus) samen aan de productie *Lampje*. *Gitte* was gemaakt op basis van het jeugdboek *Galgenmeid*, een fantastische schelmenroman van Jean-Claude van Rijckeghem en Pat Van Beirs, voor pubers en ouderen, een verhaal dat zich eind 16e eeuw afspeelde, toen De Lage Landen zich wilden afscheuren van Spanje. (Ik schreef er lovend over in *De Wereld van het Poppenspel*, lente 2018.) *Gitte* was een symbiose van klassieke muziek, live gebracht door I Solisti (hobo, fagot, klarinet) en theater met poppen, met front- en retro-videoprojectie, met een bijzonder spel van lichtstralen en rook. *Gitte* was ook een samensmelten van hilariteit en ingetogenheid, van grotesk en subtiel spel, van humor en weemoed. Schalks in inhoud en vorm.

Nu werken FroeFroe en Mieke Laureys en haar team weer samen, ook weer rond een kanjer uit de jeugdliteratuur: *Lampje*, van Annet Schaap. Dat boek uit 2017 werd door de straffe illustratrice ook zelf geschreven. Ze won er tal van Nederlandstalige literatuurprijzen mee, waaronder de *Gouden Griffel*, de *Boekenleeuw* en ook de *Woutertje Pieterse Prijs*. *Lampje* werd meteen een klassieker. Het boek is wereldwijd al in meer dan 25 talen vertaald. Het boek heeft nu dus ook een theaterversie, en wat voor een!

Lampje is even schalks in vorm en inhoud als *Gitte*, maar dan toch weer anders. Het gaat er wat ruiger, wilder, spectaculairder aan toe, nu niet met klassieke muziek, maar ook met een live muzikant en dj-rapper. Het verhaal volgt het boek. Lampje wordt van haar vader gescheiden, en wordt geplaatst in het Zwarte Huis (de grote poppenhuisinstallatie rechts) van de Admiraal, waar een monster zou wonen. Maar Lampje is niet bang van monsters. En Vis valt reuze mee als monster. Hij wil voor zich zelf kunnen opkomen, en zet ook Lampje daartoe aan. Dat zorgt voor ontroerende beelden, zonder sentimentaliteit, en ook voor hilarische momenten waarin de personages, gespeeld door acteurs of poppen of door beide, zich heerlijk laten gaan. Vis en Lampje belanden in een freakshow. De woonwagenparade van dit circus trekt over het podium. FroeFroe gebruikt daarvoor de wagentjes uit de Freak-voorstelling van 2002! Het draait allemaal rond vriendschap, vertrouwen hebben in elkaar, mogen zijn wie je bent, ook al wijk je af van wat als 'normaal' wordt beschouwd, ook al heb je een hoekje af, zoals ze dat in het Vlaams veel mooier en liever zeggen over mensen met een schroefje los. Een knap verhaal, even bijzonder in de inventief verbeeldende theaterversie.

www.froefroe.be/nl/production/26612/lampje

Podvisfestival

Tuur Devens

Om de twee jaar is er in het Belgische Mechelen, nog net in de kerstvakantie en op de eerste dagen van het nieuwe jaar, het beeldend-theater-festival Podvis. Met al dan niet nieuwe producties en animatie van Theater FroeFroe, van Ultima Thule, DEMAAN en andere Belgische gezelschappen voor kinderen en jongeren.

Ik vertoefde er een dag en zag vier voorstellingen. Er was ook animatie van onder andere Tal en Thee (met *De gedachtenplantage*), van FroeFroe met kermisattracties, en van Lotte Boonstra met de bijzondere video-installatie *Ten Year Sculptures* die ze met kinderen maakte. *Puppy/poppy* van Bronks en DEMAAN viel wat tegen: het was een dansvoorstelling, waarin de dansers als jonge hondjes rond een heel grote ledenpop dansten, maar waarin er voor de rest weinig gebeurde. Maar de andere drie kon ik smaken.

De Spiegel, *Loopneus* (6 maanden - 4 jaar)
In de opera van vroeger kwamen er geen smartphones aan te pas. Dat krijgen we te horen, voor we binnengaan, als reden om de smartphones af te zetten. En wat krijgen we te horen en te zien? Opera-aria's én smartphones. Aria's zijn te verwachten, maar smartphones? Gelukkig krijgen de kleintjes en de volwassenen geen flitsende beelden opgedrongen, en bepalen de smartphones niet de hele voorstelling. Beelden, op schermen en op (masker)gezichten glijden langzaam, in een strak, maar afwisselend ritme, in elkaar over. De ene keer zijn het bijvoorbeeld de echte ogen van de zangers, een andere keer zijn het ogen op een smartphone die voor het gezicht gehouden worden, dan weer wordt met een tapijt en een bol een groot oog gecreëerd, en wat later flitsen vele ogen over een groot scherm.

De voorstelling begint eigenlijk met de neus. De loopneus uit de titel heeft geen snotverkoudheid, maar beweegt zich vrij over de scène, in allerlei formaten. De zangeres snift, de celliste doet haar na, de gitarist wil ook wel iets ruiken, met een smartphone maken ze voor zichzelf andere neuzen, spelen ze als het ware een neusje-wissel-spel. De zangeres zingt een aria, de anderen ondersteunen haar muzikaal en zingen mee. Een grote neus gevouwen met een groot tapijt snuift eens diep, richt zich op, en gaat zoals de neus uit het gelijknamige verhaal van Gogol op ontdekkingstocht. Hij gaat niet op zoek naar een stad of een plek binnen de locatie, maar naar de andere zintuigen. Samen maken ze een heus gezicht. Zo komen ogen, mond, oren aan bod, zowel reëel als op telefoonschermpjes, op tablets, op kleine en grote schermen. Dat alles gebeurt in een strakke compositie, niet te snel, niet te langzaam, voor iedereen aantrekkelijk en behapbaar, en ondertussen passeren delen van aria's uit opera's van onder andere Purcell, Offenbach, Delibes, Bizet, Sjostakovitsj. Speels, fris, licht. Helene Bracke die zelf meezingt, maakte een alleraardigste mooie voorstelling voor de allerkleinsten. Naar de artistieke filosofie van De Spiegel, om ook voor de allerkleinsten muziek, beelden en objecten als volwaardige kunst te brengen.

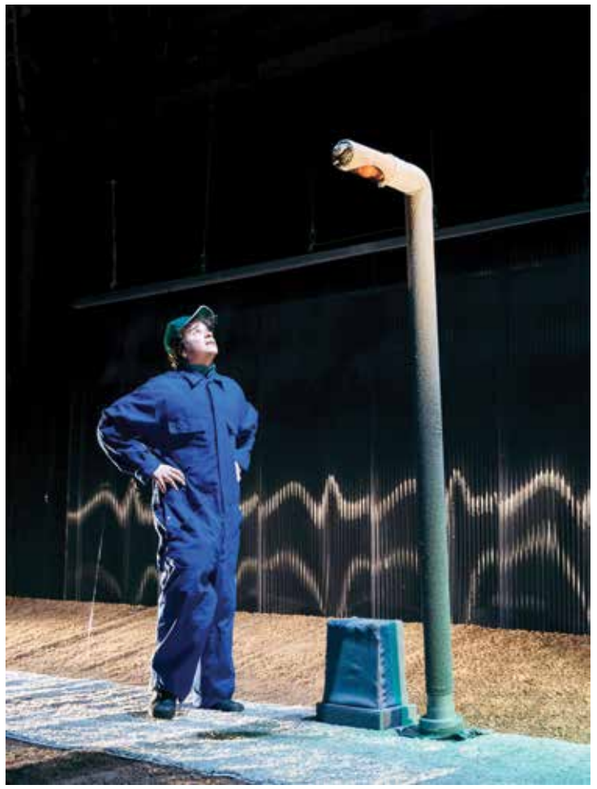

Scène uit 'Over het einde' van Overhere Foto Tom Herbots

Poort 10, *Point Nemo* (5+)
Verleden jaar wonnen de drie mannen van Poort 10 de aanmoedigingsprijs van Boze-Wolf. Ze hadden toen een tiental minuten van hun animatiefilm-in-bruitageconcert klaar. Nu hebben ze met de gewonnen logistieke steun hun productie kunnen afmaken. Het is een muzikale zeereis in een halfopen caravan geworden. Een half uur lang zit het publiek op een tribune onder zeildoeken naar de drie manipulators, vertellers, muzikanten én naar de film te kijken Je komt ogen te kort. De makers hebben alles zelf gemaakt, schrijven ze: het reisverhaal, de tekeningen, de figuurtjes, de gerecycleerde decors en de stop-motion-beelden. Daarvoor gebruikten ze afvalmateriaal, vooral plastic. Zo werden onder meer de golven gecreëerd, en ook de afvalberg van plastic in de oceaan. De reis heeft als einddoel het vinden van de schat van een zeemeermin. De tocht kent vele stormen en het schip komt na tussenstops op eilandjes met vreemde en wonderlijke bewoners uit op de plek van het afval. De oceaan moet net als de zeemeermin zelf gered worden.

Verwondering alom bij de toeschouwers. En ook bij de makers die achter hun 'brol', hun "rommel', zitten en met hun "wa's da?" de verhaallijn becommentariëren en zelf verrast worden door hun ontdekkingen. De drie mannen voorzien de film van geluiden, zoals dat van de klotsende golven door woest in een waterbak te roeren, ze spelen melodietjes op gitaar, fluiten lieflijke klanken, maken dreigende geluiden op objecten. De figuurtjes in de film zijn van ijzerdraad met zichtbare scharniertjes en van lapjes stof, maar kennen een zelfde uitstraling als de geboetseerde kleifiguurtjes van Wallace & Gromit. Ook bij Poort 10 overheerst de schoonheid van de imperfectie. Het handwerk met twintigduizend fotobeelden heeft zoveel meer tactiele magie in zich dan eendimensionale glitter-en-glamour-pixels. De fantasie van de toeschouwer wordt geprikkeld en maakt de zeereis vanuit een klein haventje naar de grote oceaan, tot een heerlijke uitstap naar een vreemd en bevreemdend verbeeld wereldje. Dat wereldje gaat over de realiteit met zijn afval en overstijgt tegelijkertijd die realiteit. Hoe kritisch én magisch vrolijk is dat allemaal. Een ideale festivalvoorstelling!

Overhere, *Over het einde* (8+)
Drie jaar geleden won Overhere met hun *over^here* de aanmoedigingsprijs van Boze Wolf. Op het Podvisfestival zag ik eindelijk hun nieuwe productie. *Over het einde* belooft een 'science-fiction-komedie te zijn over de verstoorde en toxische verhouding tussen de mensheid en haar biotoop'. Het zijn grote woorden voor een klein spel tussen een stadstuinman en een plantje dat zich verzet tegen diens handelingen. Het plantje neemt wraak en schiet, als het uit de aarde getrokken wordt, op een andere plek tevoorschijn. Het zijn ook grote woorden voor een (te) lang gevecht tussen een man en een lantaarnpaal. Hij tracht op allerlei mogelijke manieren het licht brandend te houden. Het zijn overdreven grote woorden voor een vrouw die niet weet wat te doen met haar vers gelegde drol.

Ik zie vooral losse scènes voorbijkomen. Scènes met een trage aanzet, soms met een juiste spanningsboog, soms te langzaam om te boeien. Een persoon komt in overall op, het duurt lang voor er iets gebeurt met een object, de persoon gaat af, wat later komt een andere acteur verkleed op, een ander object komt in beweging. De scènes zijn vaak slapstick-in-slow-motion. Absurd, vaak heerlijk maf. Soms heel voorspelbaar, soms ook onvoorstelbaar. Een kartonnen wolkje wordt opgehangen, een gietertje zorgt voor water, een hoofd omringd door zonnestralen lacht ons toe. Een persoon plant een bordje: "It's not over here". Op het einde is er rook. Nadien lees ik op de website "dat alle mensen willen wegvluchten van deze vervelende en kapotte planeet, en dat ze daarom een gigantische, hypersonische raket bouwen die iedereen meeneemt naar een nieuwe 'betere' planeet". Dat uitgangspunt kom ik in de voorstelling nergens tegen. Gebeurde die bouw achter de coulissen? Of lag het aan mij dat ik daarvan niets gemerkt heb? Voor mij was het een redelijk geslaagde reeks losse fratsen met objecten. Maar meer ook niet.

theaterdespiegel.com
poort10.be
froefroe.be/nl/production/24419/over-het-einde

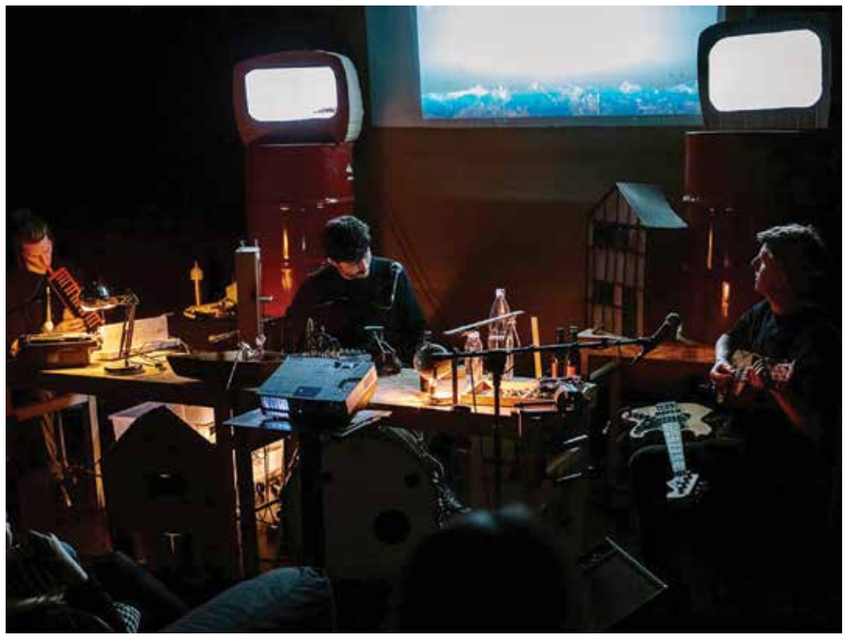

Scène uit 'Point Nemo' van Poort 10
Foto Hans Gaston Op De Beeck

Zoldertheater in Sint Pancras

Beeldend verteltheater

Peter Vermaat

Foto's Petra Poppen

Vlak boven Alkmaar, er tegen aangebouwd, ligt het oude tuindersdorp Sint Pancras. Sinds jaren woont daar Geert van Diepen in een voormalig tuindershuis. In de schuur daarachter, de boet op zijn West-Fries, waar de tuinders hun witte, rode en groene kolen in de winter bewaarden, heeft Geert sinds 1998 zijn zoldertheater.

Maar Geert stopt. Althans, dat liet hij mij weten. In de coronatijd heb ik hem geïnterviewd voor dit blad (zie: *De wereld van het poppenspel*, herfst 2020, pagina 25-27), maar ik had hem nog nooit zien spelen. Zijn laatste voorstelling *Sjaan en de Maan* heb ik mogen zien. Zes dagen later, in het eerste weekend van januari 2025, zouden nog vier voorstellingen van *Boevenstreken* volgen, om vervolgens het doek definitief te sluiten. Maar wat blijkt... het zoldertheater verrijst gewoon weer, want Geert kan het niet laten.

Stoppen

Ooit heeft Geert de Pedagogische Academie in Beverwijk gedaan en voor de klas gestaan, maar sinds 2000 is hij fulltime bezig met spelen, zingen en schrijven. In zijn theater werkte hij samen met Lia Rood, terwijl zijn vrouw Petra Poppen tekende voor de regie en het management. In hun vaste theater treedt ze ook op als gastvrouw. Lia maakte voor alle voorstellingen de poppen. De laatste jaren vroegen ze zich ieder seizoen opnieuw af, gaan we verder of niet. Lia zegt: "En op een gegeven moment voelde het niet meer goed. We gingen een aantal voorstellingen niet meer spelen. Ik speelde daar een kind in, maar als je ouder dan zestig wordt, gaat dat - althans bij mij - wat schuren." Geert vult haar aan: "Ik speelde meestal de vader- of oparol. Dat kan ik lang volhouden. In één voorstelling had ik ook een kinderrol. Dat wilde ik ook niet meer. Dus ik begreep Lia goed."

En verder gaan

Maar helemaal stoppen, doen ze beiden niet. Lia (68) blijft haar theaterlessen geven bij Artiance in Alkmaar en bij Odion in Zaanstad. Geert (70) zit nog boordevol ideeën. Hij wil nog verschillende boeken schrijven, naast de ruim dertig (kinder) boeken die hij al heeft geschreven. Daarnaast wil hij een programma maken zowel voor jonge kinderen als voor volwassenen. Iets met beeldend theater en met liedjes. In feite was *Sjaan en de Maan* in mijn ogen daar al een voorproefje van. De voorstelling is een vorm van verteltheater met een paar poppen, maar het geheel is zeer beeldend. De verjaardagsslinger voor Sjaan wordt later in het spel de telefoonlijn, waardoor dochter en vader elkaar kunnen bereiken. Een, op het eerste gezicht, eenvoudige poppenkast wordt uitgeklapt tot een schitterende goudgele maan. Sjaan is jarig en wil als verjaarscadeau de maan. Dat wordt een hele opgave voor haar vader Daan. Geert is met name de speler voor de kast, terwijl Lia zich in, op en over de kast beweegt. Door de soepelheid waarmee ze dit doet, laat ze zien, dat spelen niet aan leeftijd is gebonden.

IJzersterke formule

Daarbij is hun formule ijzersterk. *Sjaan en de Maan* is geïnspireerd naar het thema van het prentenboek *Ik wil de maan* van Jonathan Emmett. En *Boevenstreken* is geïnspireerd naar het thema van het bekroonde prentenboek *Agent en Boef* van Tjibbe Veldkamp en Kees de Boer. Geert vertelt: "We spelen niet het prentenboek na. Dan heb je ook meteen een probleem met de auteursrechten, maar we gebruiken het thema en maken daar ons eigen verhaal van." Geert wil nog jaren doorgaan, want zegt hij: "Ik heb er hier de ruimte voor." Maar, hij gaat alleen. Eind januari is hij al weer te zien met zijn verteltheater met pop-ups, spelend vanaf een tafel, in de bibliotheek in Bergen en op een Basisschool in Heemstede. De naam Zoldertheater zal voorlopig ook wel blijven. Dat is na zesentwintig jaar zo langzamerhand een begrip geworden in heel de Kop van Noord-Holland.

Columns

Daarnaast verzorgt Geert al een kleine tien jaar een driewekelijks column voor het Langedijker Nieuwsblad. Hij wordt wel de Simon Carmiggelt van Langedijk genoemd. Geert schrijft korte, vaak humoristische en herkenbare verhalen. Een aantal ervan zijn gebundeld in *Bloot liggen*. Een van de verhalen is de nachtmerrie van elke poppenspeler. Geert vertelt hoe hij samen met Lia op een school in Alkmaar komt en ontdekt, dat de strijkplank niet in de auto zit. Een onmisbaar attribuut voor een hilarische scène. Hij heeft hem de week ervoor laten liggen op een andere school in Alkmaar. Met zijn theaterbus racet hij ernaartoe. Blijkt de conciërge hem in de vuilcontainer te hebben gegooid. Gelukkig was die nog niet geleegd en kon de voorstelling met strijkplank en al nog net op tijd beginnen. Wat voor de een waardeloos materiaal is, is voor de ander een kostbaar attribuut. Lucebert schreef het al: "alles van waarde is weerloos / wordt van aanraakbaarheid rijk."

geertvandiepen.nl
zoldertheater.nl

De doos met lapjes

Koos Wieman

“Waar koopt u nou die poppen?”, vraagt een oudere dame aan me. Ze is gekleed in een prachtige kleurige jurk en behangen met kettingen met grote kleurige halfedelstenen. De voorstelling was voor een groep mensen in een, zoals dat heet, vergrijzende buurt.

Veel ouderen, die in het kerkgebouw maandelijks een bijeenkomst houden. “Elke keer verzint iemand een interessant onderwerp en na afloop kunnen we dan nog even kletsen,” had de mevrouw gezegd die mij had uitgenodigd tijdens het telefoongesprek. De kleurige dame kijkt mij nog steeds aan en ik vertel haar, dat ik de poppen zelf maak.

“En dan maakt uw vrouw zeker die kleertjes?,” vraagt een andere dame. Ik schud mijn hoofd en leg uit dat ik dat liever zelf doe. “Goh, een man achter de naaimachine. Dat kan natuurlijk ook.” Als uitleg voor het verstoorde beeld dat de dames van me hebben, vertel ik dat mijn opa, mijn vader en mijn broer kleermakers waren. De kleurige dame knikt en zegt iets van: ”Natuurlijk waarom ook niet hè?”
Terwijl ik de poppen sta in te pakken komt deze mevrouw nog even langs. Ze zegt: “Ik ben zelf ook altijd heel erg artistiek geweest, ziet u? Deze robe heb ik zelf ontworpen en gemaakt en dat valt nog niet mee. Moeder was costumière dus als meisje zat ik altijd te kijken, als zij onze kleren maakte.” Ik knik en haal adem om te reageren, maar dat hoeft nog niet. “Moeder kon van elke oude jurk een nieuwe maken.”

Ze draait zich om en kijkt naar de anderen die in de zaal van een kopje koffie zitten te genieten. Haar kettingen rinkelen zacht. Opeens zegt ze geschrokken: “U zult wel denken, wat moet dat gekke mens.” Ik lach en verzeker haar, dat ik dat helemaal niet denk. En dat ik zie dat ze artistiek is. “Nu niet meer hoor,” zegt ze verontschuldigend, terwijl ze haar beide handen opheft. “Deze willen niet meer,” vervolgt ze een beetje triest, waarna ze meteen glimlacht, terwijl ze voorover buigt en zegt: “Maar ik word blij van u.”

Ze aarzelt even en stelt de vraag die vaker wordt gesteld door mensen die zelf graag iets maakten: “Ik heb nog een doos met lapjes. Kunt u daar iets mee?” Ik denk opeens terug aan de eerste doos met lappen. Mooie zijden lappen, die ik heel lang op een zolder heb bewaard. Bij de eerste inspectie bleek de inhoud te bewegen. De eerst lap was prachtig maar had gaatjes de tweede eronder had grote gaten en al snel zagen we de mottenlarven en de eitjes. Ook zie ik weer tasjes voor me, die na lang staan, waren getransformeerd van tassen met lapjes stof tot alleen maar stof. De dame schudt al zachtjes met haar hoofd en fluistert: “Niet?” Ik bedank en leg uit, dat we thuis juist aan het ruimen zijn. Bij het afscheid zegt ze nog: “Wel blijven maken hè?” Ik knik en met een opgeruimd gevoel ga ik mijn spullen inladen.

Koos Wieman
Fotograaf Moon Saris

Scène uit ‘Dwars door het beton’
Fotograaf onbekend

Theater Kwikstaart

Dode karakters komen tot leven

Peter Vermaat

Tijdens het 9e Internationaal Micro Festival kreeg Yalan Lips op 14 september 2024 de Ruth van der Steenhovenprijs uitgereikt, een aanmoedigingsprijs voor beginnende poppenspelers. De jury was enthousiast over haar zeer verzorgd spel en haar gevoel voor detail, de uitstekende balans tussen beeldtaal en gesproken woord in haar eerste voorstelling ‘Dwars door het beton’.

De voorstelling heeft ze echter niet in haar eentje gemaakt. Vandaar dat Yalan het op prijs stelde dit interview te houden samen met Ramon van Nieuwpoort. Samen zijn ze verantwoordelijk voor het artistieke concept, het script, de regie en de vormgeving. Yalan ziet de prijs dan ook als een erkenning voor haar pas opgerichte gezelschap Theater Kwikstaart.

Kwikstaart
De kwikstaart is een vogel van het boerenland, maar hij broedt ook wel in de duinen of op stuifzanden. Ramon en Yalan zijn allebei vogelaars en zo hebben ze elkaar dan ook leren kennen. Ze observeren graag vogels. "We hebben ons gezelschap Theater Kwikstaart genoemd, omdat de vogelwereld ons een andere wereld laat zien, die parallel loopt aan onze wereld. In ons theater willen we kinderen meenemen naar een andere werkelijkheid, die ook mag bestaan," vertelt Yalan.

Yalan
Yalan (1993) is actrice, zangeres-muzikante, poppenspeelster en theatermaakster. Ze groeide op in Oudenbosch (bij Breda). Toen ze veertien was, ging ze iedere zaterdag naar Roosendaal, waar Jeugdtheaterschool Hofplein uit Rotterdam een dependance had. Daar kreeg ze wekelijks vijf uur les in dans, muziek en drama. Toen ze zeventien was, zat ze bij een koor. Daarna had ze al snel een eigen bandje, dat covers speelde en optrad in cafés. Voor haar was het dan ook vanzelfsprekend om muziektheater te gaan studeren aan het Fontys Conservatorium in Tilburg. "Ik heb daar goed leren acteren en zingen," zegt ze. "De opleiding leidt weliswaar musicalartiesten op, maar in het eerste jaar werkte ik met veel medestudenten bij *De Efteling*. Ik zat bij de sprookjesboom. Daar kwam ik in aanraking met poppenspel. Dat fascineerde mij. Ik ben me tijdens mijn studie gaan toeleggen op poppenspel en jeugdtheater. In het vierde jaar van mijn opleiding liep ik stage bij Theater Terra. Met hen ben ik op tournee geweest door de Verenigde Staten en Canada. En mijn eerste baan was bij Theater Gnaffel. Ik werd gegrepen door de combinatie van acteren en muziek maken. Dat doe ik nu ook in mijn eigen gezelschap."

Een eigen gezelschap
Na nog wat omzwervingen, waarbij Yalan onder andere meewerkte aan de voorstelling *Peter Peper* (7+) bij IJsbeerINC. & Hotel Modern, richtte ze samen met Ramon in 2022 Theater Kwikstaart op.

Aan het begin van dat jaar was bij beiden het idee ontstaan om een eigen voorstelling te maken: *Dwars door het beton*. Yalan vertelt: "Wij willen graag grote verhalen klein vertellen. Op het toneel brengen we in een miniatuurdecor live door middel van animatie een fantasievolle kleine wereld tot leven. Onze inspiratiebron daartoe gaat onder andere terug op Hotel Modern. Voor deze voorstelling hebben we echter ook adviezen gekregen van TAMTAM Objektentheater, en van Tim Velraeds en Cynthia Borst. Maar de grote gangmaker achter het geheel is Ramon. Hij is de doener en de denker, verantwoordelijk voor de techniek en de speciale effecten." Ramon vult haar aan: "Er kan heel veel misgaan op het podium. Het is allemaal live wat daar gebeurt. Yalan speelt in haar eentje. Naast haar zang en spel, bedient ze de camera's en zorgt ze voor de filmbeelden op het grote scherm. Alleen de bediening van het licht laten we over aan de lichttechnicus van het theater. Dat lichtplan is gemaakt door Joris Thomassen, de technicus van het Amstelveens Poppentheater." Yalan voegt eraan toe, hoe blij ze zijn met de ondersteuning van dit theater. "Het was voor ons echt een broedplaats waar we verschillende dingen konden uitproberen."

Ramon
Ramon van Nieuwpoort (1987) is het theater ingerold dankzij Yalan. Hij groeide op in Alkmaar en nu woont hij al weer vijftien jaar in Amsterdam. Daar studeerde hij politicologie en leerde hij, zoals hij dat noemt: "de machten te doordenken. Als je een verhaal schrijft, gaat het ook heel vaak om macht. Wie bepaalt wat?" Na zijn studie ontdekte hij echter, dat hij toch liever met zijn handen werkte. In Alkmaar had zijn broer een meubelwerkplaats, waar hij het vak van meubelmaker heeft geleerd. Als Yalan bij hem langs kwam en hem vertelde dat ze bij een voorstelling waarin ze speelde, vastliep met een verhaal, bedacht Ramon een oplossing. Zo ontstond zijn liefde voor verhalen en ontdekte hij zijn verhalende kracht. Niet vreemd voor wie de filosofie van Walter Benjamin kent. Volgens deze Duitse filosoof is vertellen een ambacht, net als meubelmaker. Een goede vertelling, zegt hij, wordt laag voor laag opgebouwd. Ook in *Dwars door het beton* zit die gelaagdheid. Ramon zegt: "Er zit een laag in voor volwassenen en een laag voor kinderen. Gaat het voor volwassenen over woningbouw, waarbij de natuur wordt vergeten, voor kinderen gaat het over verhuizen. Je vriendjes achterlaten en nieuwe vriendschappen sluiten. Maar in mijn concept zijn de personages nog dode karakters. Yalan brengt ze op het podium tot leven," zegt hij lachend.

Uitproberen
De tekst, zo vertellen Yalan en Ramon, ontstaat vaak op de vloer. "In onze try-outs spelen we met fragmenten, ook met delen van een decor. Dan kijken we wat werkt en wat niet. Sluit het aan bij kinderen? Is het leuk? Spannend? In de Meubelwerkplaats in Alkmaar hebben we de ruimte om onze miniatuurwereld op te bouwen. Daar experimenteren we hoe gras door het beton kan groeien. Iets maken geeft je een geweldig gevoel van vrijheid," zegt Ramon. "Het stimuleert natuurlijk," zegt Yalan, "dat onze eerste voorstelling meteen al een prijs kreeg."

Ze vinden het leuk om hun eigen verhalen te vertellen en dat ook qua vormgeving in meerdere lagen te laten zien. Yalan: "Terwijl ik op het podium speel, herkennen kinderen hun speelgoed. Ze zien mij ermee spelen op het toneel, maar het duikt ook op in het miniatuurdecor en het wordt geprojecteerd op een groot scherm. En ook al speel ik het honderd keer, ik blijf het leuk vinden om het te doen. Er is namelijk een groot verschil van hoe ik nu *Dwars door het beton* speel, in vergelijking met de eerste keer. Een voorstelling groeit steeds."

Atlantis
Hun tweede voorstelling heeft als titel *Als Atlantis ons land is*. Het is een 6+-voorstelling. Het gaat over huizen die onder water staan. De mensen bouwen hutjes op hun daken. Het meisje Ama (een Japans woord voor duiker) duikt onder water en ontdekt daar een andere wereld. Is de bovenwereld de wereld van de mensen, de wereld onder water is die van de natuur. Yalan zegt: "We willen niet per se een klimaatvoorstelling maken, maar het is gewoon de setting waarin het verhaal zich afspeelt. We brengen grote thema's, maar willen niet belerend zijn. Kinderen snappen trouwens meer dan we vaak denken. We willen verschillende perspectieven laten zien en dat doen we zowel in onze vormgeving door de afwisseling van minidecor, groot scherm, acteren op het podium en het zingen van een lied, als in het behandelen van het thema. We willen geen doemscenario brengen, want je leert alleen als je plezier hebt."

Dat laatste zei de grote Italiaanse schrijver Dario Fo ook al: "Wij willen de mensen aan het lachen brengen. Niet alleen de mond opent zich bij het lachen, maar ook de hersenen. En in de hersenen dringen de spijkers van het verstand door. Als je de mensen de hele voorstelling amuseert, kan de boodschap later nog doorsijpelen. Als je de mensen al tijdens de voorstelling verveelt, moet je van de boodschap ook niet veel meer verwachten."

theaterkwikstaart.nl
theaterbureaufrijns.nl

Scènefoto met danskleding van DDDD
Foto Menno van der Meer

Ondermaats begonnen

Tekst Koos en Daan Wieman

Wij waren volgens de verhalen ondermaats. Achter dat woord zat de bezorgdheid verborgen van ouders die, na de geboorte van hun tweeling, opeens met het gegeven zaten dat hun jongste telgjes klein en mager bleken. De huisarts die mijn geboorte aanvankelijk thuis begeleidde, ontdekte na de bevalling dat er nog een kindje zat, Daan. Daan en ik moesten in de couveuse en Mama bleek ook, met zwangerschapsvergiftiging, naar het ziekenhuis te moeten. Daar werden wij de eerste weken met alle zorg omringd. Omdat ik snel uit de couveuse mocht, ging ik van hand tot hand. Er was medisch aan mij niets mis, maar de meisjes waren dol op de kleine gezonde baby.

Reus worden
Om ons te laten groeien, werden we vaak en veel gevoerd. Papa zorgde dan voor Daan en ik kan me herinneren, dat hij jaren later nog steeds dezelfde teksten herhaalde, die hij toen ook al tegen de baby moet hebben gesproken. Daarbij had hij het telkens over de afspraak om samen later reus te worden. Hij was een kleermaker, net als zijn vader, en Daan beloofde later reus te worden maar liever wilde hij kleermaker worden. Dat deel van die afspraak kwam hij na. Hij werd een reusachtig goede kleermaker.

Dansproductie
Daan gaf les en ging werken als theater-kleermaker met kennis van historische kostuums. Later maakte hij ook speciale kleding, opera- en danskleding. Begin december vorig jaar vertelde Daan mij over de dansproductie, waarbij zijn vriendin Bernadette en hij met hun team 157 kostuums moesten maken. Als grap bood ik aan om te komen helpen. Dat aanbod werd met twee handen aangepakt.
Tegenstribbelen had geen zin. "Jij maakt toch ook je poppen zelf," zei hij, toen ik tegenwierp dat ik geen kleermaker ben. Dus ging ik een paar keer naar Den Haag waar De Dutch Don't Dance Division resideert. Daan tekent de patronen en zet daar als hulp stempeltjes bij als er bijvoorbeeld een naadje extra bij geknipt moet worden. Je knipt dan 7 mm naast de getekende lijn, of een ander stempeltje als alle stiknaden er al ingetekend zijn, zodat de rand van het papier de rand van de geknipte stof is.

Dansmouw
Tijdens het knippen bleek weer, hoe nauw wij kunnen samenwerken zonder ons in ons territorium bedreigd te voelen. Zo stonden we op een moment samen aan één ding te knippen, terwijl we over het maken van speciale kleding aan het praten waren. Zo vroeg ik hem of het niet sneller ging om alles via internet te bestellen of bij een confectiebedrijf. Mijn broer reageerde, zoals wel vaker bij dit soort vragen, heel fel. "Je moet je kunnen bewegen in zo'n kostuum. De kleding is dienstbaar. Kijk, als je een gewoon overhemd aan hebt en je steekt een arm omhoog, dan glipt je hemd uit je broek en daarom maak ik speciale dansmouwen. De armsgaten zijn daarbij kleiner en er zit extra ruimte in de oksel van de mouw." Hij toonde later de foto's met Demi Bawon, waarop dat duidelijk te zien is.

Speciale theaterkleding
Daan vertelde over zijn eerste ervaringen met speciale theaterkleding, met de zogenaamde pianomouwen. Die maakte hij voor de zanger/entertainer Robert Kreis. Die moest niet uit zijn rokkostuum kreukelen als hij zijn armen naar voren strekte om piano te spelen. We spraken over vioolmouwen. Daan vertelde dat hij ooit een rokkostuum voor André Rieu heeft getekend en geknipt waarbij André zijn viool kon bespelen, zonder dat zijn rokkostuum open ging hangen. Zo samen werkend aan hemden en broeken voor de dansers hoorden we opeens gegiechel en achter ons stonden collega's van Daan, die moesten lachen om onze manier van samenwerken.

Broek voor kromme beentjes
Ooit maakte ik een grote pop. Die moest een rijbroek aan. Ik belde Daan en hij vertelde hoe een rijbroek getekend moest worden. "Twee wijde zijkanten, een hoge achterkant en eigenlijk een broek voor kromme beentjes," zei hij. Terwijl ik de opleiding niet heb gedaan, maakte ik toch die broek en het klopte.

Storende kleding, botsende visie
Daan en ik bespraken ook het fenomeen 'storende kleding'. Botsingen in visie op het belang van goede toneelkleding tijdens de jaren bij Het Nationale Toneel komen zo nu en dan in zijn verhalen naar voren. Een tijdje was Daan hoofd kledingatelier, maar dat betekende dat hij heel veel bureauwerk moest doen en dus niet toekwam aan het maken. En daar ligt zijn kracht. Dus kwam er een coördinerend medewerker, die weer niet bezig was met wat de kracht van speciaal gemaakte kleding is en die geen begrip had waar het volgens Daan juist om ging. Ze kon heel goed plannen en bureauwerk doen. Ze kon rekenen en begroten en kwam zo soms op, volgens de ervaren makers, 'verkeerde' ideeën.

Uit het buitenland
In het buitenland kun je snel redelijk betaalbare confectie bestellen. Of er werd gedacht aan een atelier, waar men fanfare-uniformen kon laten maken. Daar hebben ze extra lange mouwen ontwikkeld die je nog over je pols kunt laten vallen, ook als je trompet speelt. De acteurs voelden zich dan vaak ongelukkig en kwamen via de coördinator met de kostuums en vroegen alsnog om aanpassingen. Menig kostuum is naderhand toch nog gered. Maar dat betekende vaak dubbel werk.

Poppenkleren
De kleren van de poppen zijn vaak geen echte kleren. Een handpop heeft heel korte mouwtjes. Vaak staan die al omhoog. Soms is een ronde of ovale lap perfect voor poppen, die een mooi gewaad moeten hebben. De handjes steek je dan halverwege de cirkel ergens door de stof heen. Er zijn poppenmakers die de poppen voorzien van een keurig binnenlijf, waar de kleding al aan vast zit. Zo kun je de pop snel op je hand krijgen, omdat de onderkleding als een soort handschoen geleidt. Marionetten behoeven niet altijd echte mouwen met

De twee broertjes met hun trotse vader Fotograaf onbekend

Een dansmouw Foto Menno van der Meer

kop en armsgat. Om alles goed bewegelijk te houden, kun je het beste de mouwen aan de arm rimpelen. De verbinding van arm naar lijf houdt meteen ook de kleding vast. Het rompje wordt slechts met een klein gaatje aan de arm verbonden. Opeens kan de pop net als een danser de armen hoog optrekken, zonder dat er iets mee gaat. Een broekje kun je ook beter uit twee pijpen laten bestaan. Een kruisnaad zorgt soms voor rare stapjes tijdens het spel. In ieder geval moeten broekjes genoeg looplengte in het achterbeen hebben en de stof moet soepel zijn.

Samen stikken

We hebben ook nog samen zitten stikken achter een zigzagnaaimachine. Het toepassen van een zigzagsteek was om stretch mogelijk te maken. De stof, lycra, wordt meestal met een lockmachine gestikt. Dat gebeurt met drie of vier draden. Dat zigzaggen vond ik heel spannend, omdat ik gewend ben alles recht te stikken, op een voetbreedte zoals dat heet. De naaimachine heeft een klein voetje waarbij je kunt zien of het naadje 7 mm van de kant blijft.

Ontwerp

Alle kostuums worden natuurlijk eerst ontworpen. Iemand bedenkt het hele toneelbeeld in samenwerking met een belichter. Anderen bedenken daarbij de grime. Vaak wordt er eerst heel veel geschetst en gekletst, voordat een plaatje ontstaat. Niet alles hoeft echt precies te kloppen. Zo worden er voor films soms accessoires geplakt in plaats van genaaid. Knopen of sieraden worden aan de stof vastgezet. Voor De Dutch Don't Dance Division werden knopen en colliers op de stof geprint. Tijdens een draai met je danspartner wil je geen blauw oog oplopen door een rondslingerende ketting. Ook bij poppen werkt dat zo. Een hangertje aan een rompje ziet eruit als een kettinkje. Een glinstersteentje op een vingertje is een ring.

Functie boven echtheid

Er zijn marionetten waarbij een draad van vingertop naar vingertop is gespannen zodat er geen draad tussen de vingers kan blijven hangen. Poppenkleding is vaak dichtgenaaid. Ook danskleding is vaak aan de achterkant dichtgeritst. De knopen zitten voor het mooi aan de voorkant. Zo gebeurde het tijdens de productie waarbij ik even te gast was, dat er een jongetje in zijn dansbroekje de repetitieruimte binnen kwam. Hij vond het broekje niet fijn zitten. Het bleek dat hij het achterstevoren aan had. Zijn naam stond voorin de broek op een ingestikt etiketje aan de binnenkant van de dicht gestikte gulp. Het jongetje had geleerd dat namen altijd achterin moeten staan. Van achter zat het strak en van voren stond het bol. De broeken hadden geen sluiting. Omdat de stof mee rekt kon hij het wel makkelijk aantrekken en had hij de vergissing niet door.

Met velen

Zo'n productie van de DDDD is een reusachtige klus. Er werken veel mensen aan mee. Naast zo'n 75 dansers een choreograaf, Thom Stuart. Vervolgens Rinus Sprong, ontwerper en zelf danser, Pink Steenvoorden, decorontwerper en bouwer, grimeurs onder leiding van Julia, en Cindy met haar stagiaires en vrijwilligers zoals Riëtte, Zosia, Irma, Boris, Oda en ik.
Wij zijn heel hard bezig geweest om tijdens de kerstvakantie een prachtige, hartverwarmende dansproductie op de planken te zetten in Amare, Den Haag. Zo heeft Daan, zelf ooit ondermaats begonnen, veel grote producties mogen helpen aankleden. Samen met hem kreeg ik letterlijk een kijkje achter de schermen, waar met velen tezamen grootse dingen ontstaan.

Programmaboekjes en schetsen uit de begintijd Foto Daan Wieman

Puppet Technology

Judith Marseille

Er verschijnt zelden nog een handleiding voor het maken van theaterpoppen. Dat is jammer, want nieuwe materialen en technieken worden steeds breder en goedkoper beschikbaar, denk bijvoorbeeld aan 3D-printen en lasersnijden. Traditionele werkwijzen dreigen tegelijkertijd juist te verdwijnen, en daarom is Puppet Technology door Mirek Trejtnar zo'n welkom boek.

De auteur begon zijn loopbaan bij de studio van Jiří Trnka ('de Tsjechische Walt Disney'), waar hij in 1986 betrokken was bij de animatiefilm *Krysař* (*De rattenvanger van Hamelen*). Na de fluwelen revolutie begon Trejtnar, gediplomeerd houtsnijder en ontwerper, een bedrijf dat speelgoed, sculpturen en meubels maakte, maar ook theaterpoppen, onder meer voor The Forman Brothers' Theatre. Sinds 2000 richt Trejtnar zich, samen met zijn echtgenote Leah Gaffen, vooral op kennisoverdracht met de internationale werkplaats Puppets in Prague.

'Terug naar de basis' zou het devies van dit boek kunnen zijn. Het is een complete handleiding voor het maken van een traditionele, uit lindenhout gesneden Tsjechische draad- of stangpop, een bijna archetypisch model waarop natuurlijk eindeloos gevarieerd kan worden. Trejtnar raadpleegde voor dit boek andere ervaren Tsjechische poppenmakers en hij bestudeerde bovendien honderden theaterpoppen in musea en privécollecties. Onder de marionetten-kostuumpjes trof hij verrassende, inventieve mechanieken aan, eeuwen geleden ontwikkeld door poppenmakers en -spelers, in hun zoektocht naar de ultieme, vloeiende beweging.

Bij Trejtnar gaan esthetiek en techniek hand in hand. Het boek begint dan ook met voor de hand liggende, dramaturgische vragen die helaas niet vaak genoeg gesteld worden: wat, waar, hoe, voor wie, enzovoort. Het boek geeft op iedere vraag tot in detail de mogelijke antwoorden en vervolgens komt het ontwerp aan bod. Het concrete maakproces, dat daar als het goed is logisch uit voortvloeit, neemt het leeuwendeel in beslag. Ieder begrip, ieder onderdeeltje van de pop wordt in een stap-voor-staphandleiding zo beknopt en duidelijk mogelijk uitgelegd in tekst én tekening.

Het wiel hoeft niet opnieuw te worden uitgevonden - het belang van symmetrie, zwaartepunt, balans,

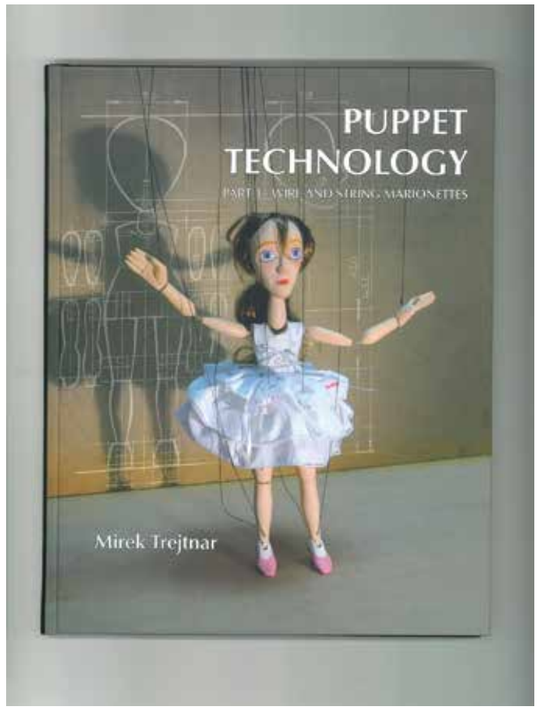

functie, proportie wordt inzichtelijk omdat het tot kleine, door eenieder te behappen onderdelen wordt teruggebracht. De hoeveelheid gereedschap die nodig is om een goed functionerende marionet te maken is te overzien. Hetzelfde geldt voor de afmetingen van de werkplek. De poppen zijn immers van bescheiden origine, maar niettemin betoverend. Trejtnar is alweer bezig met deel twee in de reeks, dat zal gaan over variété- en trucpoppen, zoals acrobaten, danseresjes en zichzelf demonterende, vliegende skeletten. Afgaande op deel één, wordt dat een boek om reikhalzend naar uit te kijken.

Mirek Trejtnar - *Puppet technology. Part I - wire and string marionettes*
Uitgever: www.puppetsinprague.eu
Prijs: € 29,00

Scagon Popt'op 2024

Hoe het poppentheater-festival in Schagen kwam

Alice Ruijters

Vorig voorjaar speelde Ellen Scholten van Poppentheater Belletje Sterk een kindervoorstelling in het Scagon De Luxe Theater in Schagen. Een aantal weken later speelde ik er ook met Theater Compagnie Alice. We raakten allebei in gesprek met Peter van der Wiel, de artistiek leider van het theater.

We vonden het Scagontheater een fijne plek om te spelen, maar sinds de verhuizing naar een nieuw pand trokken de kindervoorstellingen nog niet genoeg publiek. Ellen had een idee: Misschien konden we een poppentheaterfestival organiseren om publiek te trekken en daarmee poppentheater onder de aandacht te brengen? Vol enthousiasme gingen we met zijn drieën rond de tafel zitten en besloten we, dat er een hele dag vol poppentheater moest komen, met als naam SCAGON POPT'OP. Die dag zou dan meteen de kick-off worden voor de poppenvoorstellingen in de rest van het seizoen. Peter zou met zijn jarenlange ervaring en netwerk voor de financiële back-up zorgen en voor de lopende organisatie binnen het theater. Ellen en ik zouden de programmering doen. Tijdens de poppentheaterdag wilden we vooral korte voorstellingen, zodat kinderen en volwassenen er meerdere konden bezoeken.

Het Scagontheater heeft maar één theaterzaal, maar wij wilden heel graag twee ruimtes gebruiken, zodat het publiek tijdens het wisselen van de voorstellingen niet hoefde te wachten. Gelukkig zit onder in het gebouw een bibliotheek met enthousiaste medewerkers, waar we ook voorstellingen mochten programmeren. Ellens voorstelling, met papieren figuren en een groot prentenboek, paste daar perfect in. Zo programmeerden we uiteindelijk vier voorstellingen in de theaterzaal en speelde Ellen tussendoor twee keer in de bibliotheek.
De grote vraag was: Hoe krijgen we voldoende mensen naar het theater?

De programmaboekjes van het Scagontheater waren met rustige kleuren en lay-out vooral op volwassenen gericht. Daarom vroegen we grafisch ontwerpster Nienke Hageman om flyers, affiches en grote banners te ontwerpen, met vrolijke kleuren die vooral kinderen aanspraken.
We werden geïnterviewd door de regionale krant en er verscheen een uitnodigend artikel over ons initiatief. Een aantal weken voor het festival zijn we alle scholen in Schagen en omgeving afgegaan om de flyers persoonlijk af te geven. Het was opvallend, hoe hartelijk we overal werden ontvangen. De meest gehoorde reactie was: "Wat goed dat jullie dit organiseren voor de kinderen in Schagen!" Op 31 oktober was het zover. 's Ochtends wachtten we in spanning af of er wel genoeg mensen zouden komen... En gelukkig kwamen ze!

Ila van der Pouw speelde een prachtige openingsvoorstelling *Ei met een staartje* over een draakje dat uit een ei komt. Ik speelde met Theater Compagnie Alice de onderwatervoorstelling *Sterren van de Zee*, met grote poppen.
Janet Cratchley speelde *Bibi en de zonnebloem* met kleine poppen voor jonge kinderen.
Ellen betoverde iedereen in de bibliotheek met de papieren voorstelling *Sst, de tijger slaapt*, geïnspireerd op het bekende prentenboek, en Lejo zorgde met zijn voorstelling *Hands up!* met zijn grappige kleine handfiguren met oogjes voor een spetterende afsluiting. In de lobby konden kinderen zelf poppenkast spelen en zich verkleden. Het werd een feestelijke dag en het publiek was enthousiast. Dit jaar organiseren we het weer, op zondag 19 oktober, in de herfstvakantie.

scagondeluxe.nl

Signalement

Lumpenball

Judith Marseille

Het was een geschiedenis waar het Hänneschentheater in Keulen niet te veel aan herinnerd wilde worden: het ontslag en de uiteindelijke deportatie van poppenspeelster Fanny Meyer in de naziperiode.

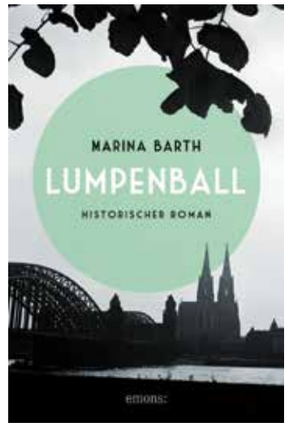

Lokale cabaretière Marina Barth, die in 2013 gevraagd werd een Hänneschen-stuk te schrijven, werd echter zo geraakt door Fanny's levensgeschiedenis, dat zij besloot een biografische roman over haar te schrijven: *Lumpenball*.

Fanny Meyer was een levenslustige, geëmancipeerde jonge vrouw. Afkomstig uit een milieu van kleine middenstanders, was ze bij het Keulse Stadstheater opgeleid tot actrice. Bij het traditionele Hänneschentheater was zij jarenlang de geliefde vaste vertolkster van het personage Bestemo ('Opoe'). Buiten haar werk maakte zij deel uit van het progressieve segment van de Keulse kunstenaarsscene, vermaard vanwege de alternatieve carnavalsviering, het Lumpenball.

Doordat *Lumpenball* in de ik-vorm is geschreven, houdt het de lezer emotioneel dichtbij, als deze door de sympathieke protagoniste in haar laatste levensjaren wordt meegenomen. Aanvankelijk probeerde Fanny de grimmige laatste jaren van de Weimarrepubliek met humor en optimisme te lijf te gaan. Tot er niet meer te ontkomen viel aan de politieke instabiliteit, die culmineerde in de machtsovername door de nazi's. Fanny's deels katholieke afkomst bood aanvankelijk enige bescherming, maar in 1935 was dat afgelopen. Er braken gitzwarte tijden aan, waarin zij enkel nog wat professionele voldoening vond bij het Joodse poppentheater van kunstenares Flora Jöhlinger, tot ook daar het doek viel. Het Hänneschentheater legde zich inmiddels toe op antisemitische propaganda.

Barth roept de huiveringwekkende beklemming en isolatie op waarin de Joodse inwoners van Keulen zich in de jaren '30 bevonden. Ze beschrijft het ongemak, als Fanny's naïeve hartsvriendin trouwt met een overtuigde nazi, en steeds meer in de greep raakt van zijn giftige ideeën. De stad Keulen, steeds onherbergzamer en vijandiger met de door nazivlaggen ontsierde historische gebouwen, is een personage op zich, dat zich evenmin tegen de oprukkende waanzin kan verweren.
Lumpenball is voorzien van een uitgebreid nawoord, met extra informatie over Fanny Meyer en haar familie en een kritische uiteenzetting over de omgang met het naziverleden door het Hänneschentheater. Ook beschrijft het de institutionele vernederingen die Fanny's moeder na de oorlog nog steeds moest ondergaan. Een supplement bevat biografietjes van de overige historische personages.

In de nasleep van *Lumpenball* vervaardigde het Hänneschentheater in 2017 een stokpop naar Fanny Meyers gelijkenis. In 2023 bracht de Joodse carnavalsvereniging Kölsche Kippa Köpp, eveneens ter nagedachtenis, een speciale carnavalsorde uit.

Marina Barth *Lumpenball*
Uitgever: emons-verlag.de
Prijs: € 11,90

Colofon

De wereld van het poppenspel verschijnt vier maal per jaar en wordt uitgegeven door de NVP-UNIMA.

Aan leden van de NVP-UNIMA, en aan alle andere geïnteresseerden, wordt regelmatig een nieuwsbrief toegezonden. Ontvang je die nog niet, neem dan contact op met: nieuwsbrief@nvp-unima.nl

Bestuur NVP-UNIMA:
Voorzitter: Charlotte de Lange
E: voorzitter@nvp-unima.nl
Secretaris: Anke van Vliet
E: secretaris@nvp-unima.nl
Penningmeester: Cia van der Steenhoven
E: penningmeester@nvp-unima.nl
Leden: Lindai Boogerman, Remco Raessen en Koos Wieman
Mediatheek: Brouwersvaart 70, 2013 RB Haarlem, tel. 023 - 531 77 13.
Lidmaatschap NVP-UNIMA (NL en B)
€ 59,00 per kalenderjaar (incl. WP)
Abonnement: € 49,00 per kalenderjaar.
Leden/abonnees overige landen:
€ 15,00 extra portokosten per kalenderjaar
Losse nummers: € 12,50, excl. portokosten
Informatie en aanmelden:
info@nvp-unima.nl

Redactie:
Kopij voor *De wereld van het poppenspel* zenden per mail naar:
redactie@nvp-unima.nl
Hoofdredacteur: Peter Vermaat
Eindredacteur: Tuur Devens
Redactieadres: Menamerdyk 6, 9037 JV Slappeterp
Redactieleden: Marla Kleine, Joanne Oussoren, Koos Wieman
Vaste medewerkers: Charlotte de Lange, Erik van Ophem, Judith Marseille
Vormgeving: Ria Besjes
ISSN: 1871-4161
Druk: Drukkerij RAD Dordrecht
Website (NL): nvp-unima.nl
Internationaal: unima.org
Facebook: facebook.com/NVP.UNIMA
Instagram: nvp_unima
YouTube: NVP-UNIMA
LinkedIn: NVP-UNIMA

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Diegenen die menen rechten te kunnen doen gelden, worden verzocht contact op te nemen met de uitgever.

Volgende nummer verschijnt: in week 25
Deadline kopij: 21 april 2025

www.drukkerij-rad.nl

Wereldpoppenspeldag

21 maart 2025

Thema:
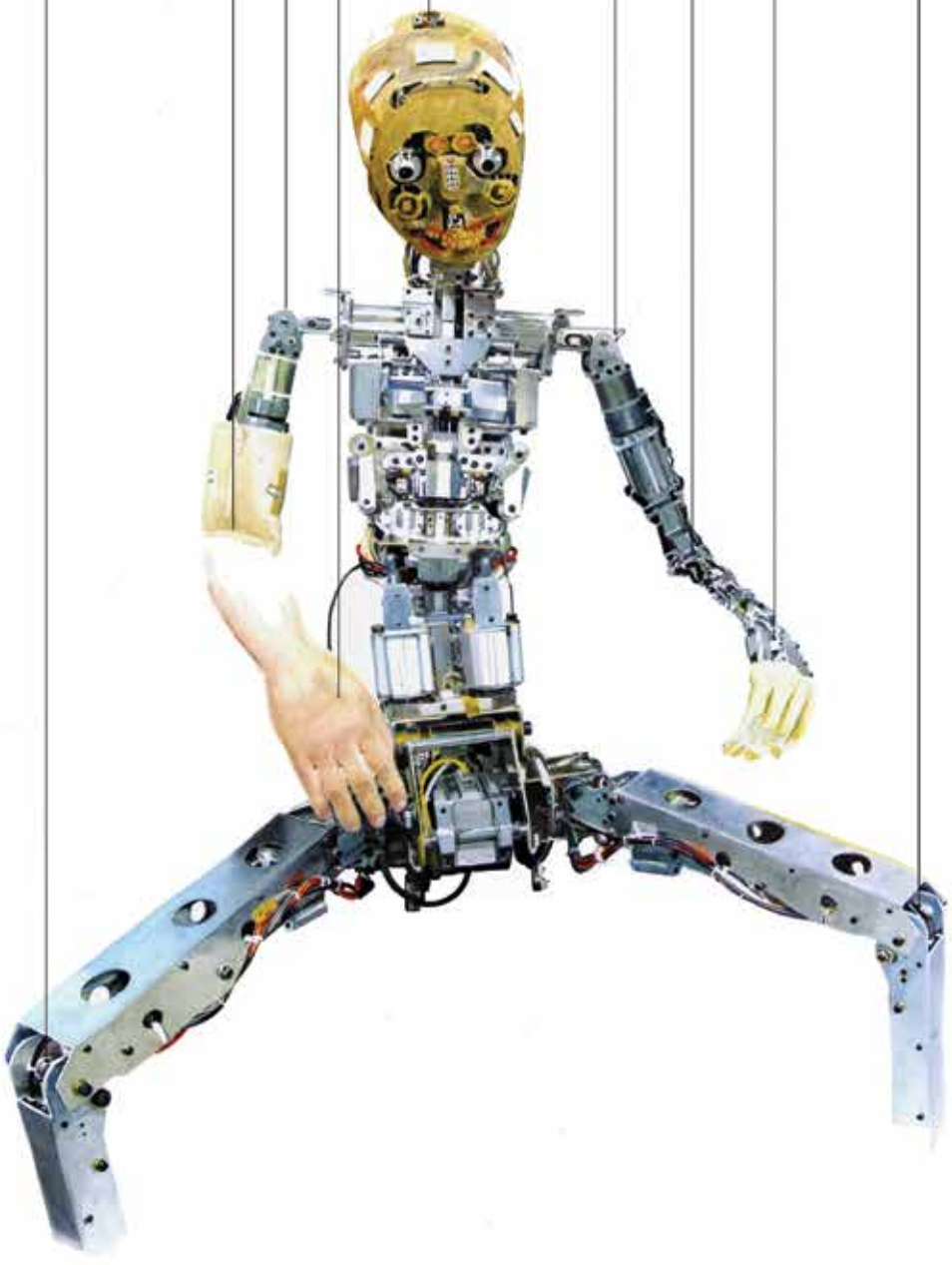
Robots, AI en de droom van de pop